

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1880. Första Kammaren. N:o 13.

Lördagen den 6 Mars.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades ett protokollsutdrag för den 3 och 6 i denna månad samt två protokollsutdrag för sammanträdet å f. m.

Herr Statsrådet *Forssell* framträdde och öfverlemnade till Herr Talmannen Kongl. Maj:ts nådiga propositioner:

1:o) angående anvisande af pension på allmänna indragningsstaten för Landshöfdingen J. G. S. de Marés enka och barn;

2:o) angående upplåtelse till Visby stad af den inom staden belägna s. k. landtränteritomten; och

3:o) angående förlängning af arrenderätten till indragna militiebostället Smuttan i Stockholms län.

Herr Talmannen emottog de Kongl. propositionerna med förklarande, att desamma skulle af Kammaren i grundlagsenlig ordning behandlas.

Anmälades och bordlades Första Kammarens Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 5, i anledning af väckt motion om skärpning af bestämmelserna i Kongl. kungörelsen den 30 Maj 1873, angående hvad iakttagas bör till förekommande af boskapspest och andra smittosamma husdjurssjukdomars införande i riket;

hvar efter beslöts, att detta Utlåtande skulle uppföras främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets den 28 Februari och 3 Mars bordlagda utlåtande N:o 12, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till förordning om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund med flere dermed sammanhängande författningar.

Härvid anmälde sig och yttrade

Herr Lagerstråle: I fråga varande fem framställda förslag till förordningar äro af Kongl. Maj:t öfverlemnade till Riksdagens antagande »i ett sammanhang». I öfverensstämmelse med den ordning, som följdes vid behandlingen af nya utsökningslagen och de i sammanhang dermed till Riksdagen öfverlemnade författningsförslag, får jag vördsamt föreslå i afseende på föredragningsätt och beslut:

att de särskilda författningsförslagen föredragas paragrafvis och hvar för sig afslutas, innan titeln å det föredragna förslaget behandlas;

att det vid öfverläggningen om *en* paragraf må vara tillåtet att yttra sig icke blott öfver förslaget allmänna grunder, utan ock öfver andra paragrafer, som med den föredragna hafva nära sammanhang;

att den af Utskottet ur dess förslag uteslutna 10 § i Kongl. Maj:ts »förslag till förordning om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund» må föredragas *näst efter* § 9 i Utskottets förslag;

att Utskottets hemställan föredrages sist efter *alla* förslagen, samt

att Utskottet, för den händelse lagförslagen eller något af dem skulle i vissa delar komma att af den ena eller andra Kammaren återförvisas, må lemnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i afseende å de paragrafer, hvilka må hafva blifvit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jemkningar, som af i fråga satta förändringar i återförvisade delar kunna föranledas.

Sedan öfverläggningen angående sättet för utlåtandets föredragning förklarats slutad, gjordes proposition på bifall till hvad Herr Lagerstråle i afseende derå föreslagit; och blef denna proposition med ja besvarad.

Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.

Utskottets förslag till förordning om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund.

1 §.

Herr Forssell, Otto Herman: Icke utan tvekan har jag begärt ordet i denna fråga. Saken är nemligen den, att jag icke kan förlika mig med de grunder, hvarpå förevarande lagförslag hvilat.

Då nu emellertid dessa grunder blifvit godkända icke blott af Lagberedningens samtliga ledamöter, utan äfven af rikets högsta domstol, sedermera af Kongl. Maj:t och slutligen af Lag-Utskottet, skulle det väl synas förmätet af en enskild person att ifrågasätta lämpligheten eller rättigheten af dessa grunder, och hvar och en af Eder skulle måhända tycka, att jag borde tiga och undertrycka min åsigt. Vare nu härmed huru som helst, så har jag egnat hela mitt lif åt lagens studium och dess tillämpning, och det må därför ursäktas

mig, att jag i denna fråga uttalar min mening, den må nu gälla hvad den kan.

En annan omständighet har äfven vållat mig bekymmer. Lagberedningen har i sina motiv på mer än 160 tryckta kvartsidor utvecklat grunderna för ifrågavarande lagförslag. Gäller det nu att ingå i kritik af dessa grunder, så är det uppenbart för en hvar, att jag icke kan vara kort. Å andra sidan känner jag mer än väl, att man på detta rum icke är van att höra långa föredrag utan att snart tröttna. Den korta tiden för våra öfverläggningar tillåter ej heller något vidlyftigt ordande. Jag tvingas därför att fatta mig så kort som möjligt, äfven om sådant måste ske på bekostnad af tydlighet och fullständighet.

Då Lagberedningen ensam anfört skäl för de grunder, hvarpå förslaget hvilar, ber jag att få med min kritik vända mig mot sjelfva Lagberedningen, oaktadt här föreligger ett förslag till författningar, som blifvit i sista hand utarbetade af Lag-Utskottet. Namnet gör emellertid ingenting till saken, ty alla tre förslagen hvilat i allt fall på samma grund.

Lagberedningen har på andra sidan af sina motiv sagt, att främmande lagstiftnings grundsatser i förevarande fråga icke äro lämpliga för vårt lands egendomliga förhållanden. Jag är djupt och innerligt tacksam mot Lagberedningen för att den uttalat denna för oss så viktiga sanning. Vi hafva ock mer än en gång under de sista 30 åren haft tillfälle att erfaras de sorgliga följder, som uppkommit deraf, att man, liksom modisten och skraddaren, requirerat sista modejournalen utifrån och derefter stiftat lag. Det gläder mig, att Lagberedningen brutit stafven öfver detta sätt att stifta lag, men jag skulle hafva önskat, att Lagberedningen äfven antydt och uttalat, hvori dessa vårt lands egendomliga förhållanden bestå. Ty derpå beror hela min fråga om Lagberedningens skiljaktiga åsigt, och jag ber därför att i yttersta korthet få antyda de omständigheter, som vållat, att Sveriges samhällsförfattning skiljer sig från alla andra civiliserade länders i Europa.

Då germanerna trädde in på europeisk jord, mötte de, som slogo sig ned på fastlandet, en redan jordbrukande befolkning, som hade utbildad jordeganderätt och var försedd med både fast och lös egendom. All denna egendom slogo germanerna under sig med svärdets och våldets rätt. Detta var grunden till den eganderätt, som gjorde sig gällande hos germanerna på fasta landet och det var denna grund, som sedermera utvecklade sig till feodalismen, hvilken uteslutande hvilar på våldet och den råa styrkan. Sedermera öfverflyttades feodalismens rättigheter i form af regalrätter på konungamakten, då den tog feodalherrarnes makt i arf. Socialism och kommunism tillämpa nu i våra dagar samma grundsats eller våldet, för att göra slut på den eganderätt, som feodalismen genom samma medel skapat, och häri varskar menskligheten ett nytt bevis, om något sådant behöfves, på skriftens välkända ord, att fädernas missgerningar straffas in på barnen.

Helt annorlunda var förhållandet i Sverige. Då germanerne kommo hit, fans, så vidt arkeologerna kunnat upplysa, veterligen

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)

icke här något jordbruk, icke något att sköfla, intet att slå under sig, inga invånare att kufva. Allt måste förvärfvas genom eget arbete. Här blef arbetet enda grunden för eganderätten.

Deraf följer nu att hela vår samhällsförfattning hvilat på den renaste grund för eganderätten, som någonsin funnits i något land. Den står i komplett motsats mot feodalismens grundsats, som öfver allt eljest gjort sig gällande. Denna grundval för eganderätten i vår samhällsförfattning har satt sin pregel på alla delar deraf och icke minst på de rättsförhållanden, hvarom nu är fråga.

Då våra förfäder bosatte sig här, togo de, hvarje flock för sig, sitt landskap i besittning och delade ut hela jorden mellan de enskilde invånarne. Här fans icke rum för annat än enskild eganderätt; någon regalrätt eller offentlig rätt till jordegendom har aldrig funnits i Sverige. Vid sidan af detta var det en annan rätt som erkändes, men det var en *res communis omnium*, denna rätt till segelled och båtled, hvarom våra lagar tala. Denna rätt fans uttalad redan i våra äldsta landskapslagar, och den har sedermera icke heller undergått några synnerliga förändringar ända till och med 1734 års lag. Vid sidan deraf förekommer likväl ett rättsinstitut, som gör, att den lagstiftning, hvarom nu är fråga, har blifvit och är mycket grumlig och synnerligen svår, kanske den svåraste vi hafva i vår svenska lag, nemligen *kungsådran*.

Förhållandet är att, ehuru vår germaniska rätt hvilat uteslutande på enskild eganderätt, så hafva under tidernas lopp flerfaldiga försök af feodalismen gjorts att intränga på vår urgamla svenska rätt. Så var händelsen under vår medeltid och den strid, som egde rum under de 90 åren från Engelbrecht till Gustaf den förste, var visserligen icke en strid blott om giltigheten af de lumpna pergamentslappar hvarpå Kalmar union och Kalmar recess voro skrifna, utan en strid mellan enskild rätt å ena sidan och feodalismen å den andra, denna senare uppbyren af mecklenburgska och danska stormän. Ty såsom man vet äro feodala grundsatser uttalade i både de norska och danska landskapslagarne redan så tidigt som på 1200-talet.

Följden blef nu den, att då vår urgamla lag icke kände annan *res communis omnium* än båtled och farled och talar om, att en tredjedel af vattnet skall vara öppet för fiskens upp- och nedgång, så begagnades denna bestämmelse under 13- och 14-hundratalet för att derpå grunda en regalrätt, under namn först af Konungstridjung, sedan af *kungsådra*. Den fick aldrig insteg i svensk lag och har der aldrig blifvit erkänd, men på administrativ väg har man gjort flerfaldiga försök att få denna grundsats tillämpad. Det har varit en förvirring i begreppet rörande *kungsådran*, som är förvånande. Namnet förekommer första gången 1442 i en dom från Östergötland. Sedermera ser man det ganska ofta under femtonde seklet, ehuru icke i allmänna författningar. *Kungsådra* har å ena sidan blifvit åberopad såsom grund för rättighet att beherska sjelfva vattendraget med deri befintliga vattenfall och fisken. Det var feodalrättens grundsats, som sökte göra sig gällande. Å andra sidan har den blifvit åberopad af jordegarne såsom skydd mot uppdamning och såsom skydd

för fisket. Gustaf I — mån om statskassan som han var — sökte grundlägga en regalrätt till fisket. Ännu mera försökte Johan III detsamma och under 1600-talet, då våra egna stormän blefvo genom deltagandet i trettioåriga kriget smittade af feodala grundsatser, finner man denna åsigt tydligt uttalad, t. ex. i Bergsordningen 1649, der det säges: »som alla strömmar i riket räknades för kronans regalia, skulle de obbyggda strömmar vara kronan förbehållna, dock härmed förståendes de strömmar, som något store voro». Man vågade således icke uttala den grundsats, att det skulle finnas kungsådra i alla strömmar. Likaså säger Carl XI 1683, att, »som intet jäf eller tvist funnes, att det af ålder hafver varit kungsådra, måste vederbörande låta kungsådran öppnas utan anseende; men som Kongl. Maj:ts resolution (af den 10 Mars samma år) icke kunde så uttydas, som skulle alla strömmar och ådror derigenom göras till kungsådra, så måste det om hvars och ens beskaffenhet lagligen ransakas».

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

Lägger man nu härtill, att jordegaren hade rätt att vid vattenverks anläggning uppdämma vattnet, blott sådan uppdämning icke skadade ofvan liggande åker eller äng, och att en tredjedel af vattnet skulle löpa fritt för att hindra öfversvämning och bereda fri uppgång för fisk, så innehåller detta i korthet allt, hvad som fans stadgadt om vattenrätten vid den tid 1734 års lag utarbetades.

Det finnes väl knappast någon del af 1734 års lag, som är så enkel, tydlig och klar och tillika så väl genomtänkt som lagens bestämmelser i förevarande fall.

Sedan lagstiftarne, för den händelse att två eller flere hade del i vattenfall lemnat åt domaren att vid uppkommen tvist pröfva och afgöra tid, vilkor och sätt, huru vattenverket skulle byggas och nyttjas, säger han ovilkorligen i 2 § att ingen finge så bygga, att annan ofvan eller nedan deraf men hade. Derigenom afskaffades nu jordegarnes förra rätt att uppdämma vatten på ouppodlad men odlingsbar jord. Men å andra sidan upphäfdes ock jordegarnes skyldighet att, då han ville tillgodogöra sig ett vattenfall, låta tredjedelen af vattnet löpa fritt. I stället öfverlemnades åt domaren att för hvarje fall pröfva, huruvida och på hvad sätt fiskens uppgång skulle befrämjas, och ofvanliggande fiskeverksegare skyddas i sin rätt. I enlighet härmed upphäfdes ock för framtiden begreppet kungsådra, och i 3 § stadgades endast, hvad som naturligt var, att redan befintlig, på kungsådra grundad rätt ej skulle förnärmas.

Hvad slutligen i § 6 stadgas derom, att damlucka skulle öppnas viss dag, för vattnet genom uppdämning kunde skada åker eller äng, gälde endast de före 1734 tillkomna vattenverk, hvilkas egare hade rätt att uppdämma vatten på utmark, och hvilken rätt måste af 1734 års lagstiftare respekteras.

Vare sig nu att den så kallade frihetstidens byråkrati icke förmodade att fatta och förstå lagens tydliga innehåll eller, hvilket är sannolikare, i detta liksom i så många andra fall satte sig öfver all lag; nog af, i 1766 års fiskeristadga infördes nu åter begreppet kungsådra, denna gång hufvudsakligen till förmån för fisket, och derigenom tillintetgjordes nu bestämmelsen i 2 § 20 Kap. Byggnings-

Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)

Balken utan att derom nämnes ett ord i ingressen. På enahanda sätt förfor man i nu gällande Fiskeristadga.

Sådant är nu det rättsinstitut, som Lagberedningen haft att bearbeta.

Det första, som väcker betänklighet hos granskaren af föreliggande förslag är dess ofullständighet. Jordegares rätt till vatten å hans grund innesluter i sig nödvändigt uteslutande rätt till fiske i samma vatten, och derföre kan ej heller, så vidt jag förstår, vattenrätten nöjaktigt och fullständigt behandlas om man derifrån utesluter fiskerätten.

Den andra anmärkningen är af vida betänkligare art. 12 kap. 4 § Jorda-Balken säger uttryckligen att jordegaren, eo ipso, har eganderätt till vattnet å hans grund. 1 § i föreliggande förslag bjuder deremot, att jordegaren har nyttjanderätt till samma vatten. Är det nu meningen att den urgamla eganderätten till vattnet skall upphävas, så hade väl 12 kap. 4 § Jorda-Balken bort upphävas i ingressen. Är sådant icke afsigten, så hade väl 1 § i förslaget bort uteslutas. Ty icke behöfver väl svenska nationen upplysas derom, att den, som har eganderätten till en sak, också har nyttjanderätten dertill. Allraminst bör sådan upplysning förekomma i allmän lag.

Hvad som förekommer i 2 till och med 5 §§ af förslaget innefattar de grunder, hvarefter domaren bör bedöma tvisten mellan två eller flere delegare i vattenfall. De må vara rätt goda, men jag tror för min del att de äro temligen öfverflödiga. De höra dessutom mera till jurisprudence, och i öfrigt förekomma dylika tvister numera ytterst sällan om ens någonsin.

Vidare har Lagberedningen i 6 § visserligen sagt: »ej må i vattendrag så byggas, att genom uppdamning eller annorledes men tillskyndas någon, som ofvan eller nedan eger jord, vattenverk eller annan egendom»: det vill säga, sökt att återgifva den urgamla satsen, att icke bygga så, att annan deraf men lider. Deraf skulle man kunna tro att Lagberedningen icke vill tillerkänna jordegarne såsom egare af vattnet rättighet att genom konstlade medel söka öka vattenfallets höjd eller vattenmassan. Sådant är dock icke förhållandet. Ty i nästa moment heter det: »och skall förty vattenverk, der hinder i vattnets lopp kan lända till men för annan, vara så inrättadt att genom lucka å dammen eller annan dylik anstalt tillräckligt aflopp kan för vattnet beredas, när sådant är af nöden». Således förutsätter Lagberedningen, att jordegare, som hittills varit förbjuden att begagna sitt vattenfall, så att det kan leda till men för annan, nu skall få denna rättighet; och tvekar man om rätta meningar, behöfver man blott vända sig till en annan af Lagberedningen föreslagen författning, som icke i dag är föremål för öfverläggning, men som rör denna sak. Der föreslås nemligen, att den jordegare, som begagnar sin rätt till vattnet, så att han uppdammer på annan egares ofvanför liggande jord, skall vara dertill berättigad, om han genom egoutbyte kan förvärfva sig rätt dertill. Detta låter ju mycket vackert. Man har ju icke förnärmat den andre egarens rätt,

man har lemnat honom lika god jord i stället, men man glömmar härvid att det här gäller icke blott den persons rätt, som rör om jorden, utan äfven andra personers rätt; ty på andra sidan vattendraget kan ligga högländ mark, väl bebyggd och väl belägen i afseende på sundhet, som blifver förstörd, om den motliggande vattendränkta marken om sommaren får uttorka och utsättas för solens strålar. Den tredje jordegaren finner då snart sin bostad obeboelig, till följd af den sumpluft, som omger honom. Här är tredje mans rätt i fråga och tillika hela ortens sundhet. Jag tror icke, att man behöfver på detta sätt köpslå om intressen och till förmån för dessa begrepp efterskänka enskilda personers rättigheter, intresset må vara huru vackert och godt som helst. Det må vara huru fördelaktigt som helst för egare af vattenfall och för hela nationen att så många hästkrafter vatten som möjligt finnas och användas, men på den enskilda eganderätten, får detta icke inverka. Denna är samhällets palladium, på hvilket vi böra taga vara, och så länge vi det göra, behöfva vi icke vara rädda hvarken för socialism eller kommunism. Lagberedningen har derefter i § 8 åter infört begreppet kungsådra i allmän lag, och deråt gifvit en ordrik definition, hvars behöflighet jag icke förmår att fatta. Till följd af hvad jag ofvan yttrat, kan jag i detta ämne vara kort, då jag säger att det enda förnuftiga sätt att ordna vår vattenrätt, är att stryka ut allt, som derom finnes stadgadt efter 1734, och återgå till de enkla tydliga och klara bud, som 1734 års lag innehåller. Genom slik åtgärd, om den vidtages, försvinner ur vår lag kungsådran och all tridjung, eller $\frac{1}{6}$ som skall hållas öppen för fisket.

Vidare nämnde jag nyss, att Lagberedningen likasom våra gamla lagar behållit scgelled och båtled såsom en »res communis omnium». Ja, det är riktigt: en »res communis omnium» gäller för alla tider och alla människor; hvad som var nyttigt för våra förfäder är nyttigt äfven nu för oss, som lefva 6 à 700 år derefter. Detta ligger just i begreppet »res communis omnium». Nu har Lagberedningen föreslagit, att här skulle inrättas allmän flottled, och det säges, att denna flottled skall inrättas så, att den blir generel och länder till fördel för det allmänna bästa. Hvad det mände betyda, har jag för min del svårt att fatta. Denna flottled kan nemligen aldrig rubriceras under begreppet »res communis omnium», ty alla människor här i Sverige kunna ju icke, äfven om de skulle vilja det, begagna sig af densamma. Vill man undersöka, hvilka det är som kunna begagna sig af den, så finner man, att det är sågverksegarne och de egare af skog, som kunna försälja gröfre timmer. Om jag icke allt för mycket misstager mig, så hafva vi nu här i Sverige en befolkning af 4,580,000 människor. Jag tror icke att jag tager till för litet, om jag säger, att antalet af de personer, som intressera sig för flottled, icke öfverstiger 5,000. Då så är förhållandet, då ett nytt rättsinstitut skapas till förmån för 5,000 bland 4,580,000, så lär man väl svårigen kunna påstå, att flottleden blifver en »res communis omnium». Ännu tydligare visar sig detta, då man läser Lagberedningens förslag till flottningsstadga, der det heter, att flottled kan afläysas, om den visar sig vara icke vidare behöflig.

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)

Lagberedningen har sagt, att flottleden påkallas af ett allmänt intresse i så måtto, att trävaruexporten är den viktigaste och dyrbaraste industri som Sverige eger, och till stöd för sin åsigt, att förslaget om inrättande af allmän flottled bör tillstyrkas, har Lagberedningen på sid. 126 bland sina motiv uppgifvit, att värdet af utförda trävaror under loppet af åren 1871—1877 stigit från 57 millioner till 113, d. v. s. under denna tid nära nog fördubblats; och detta förhållande har Lagberedningen nu åberopat såsom ett skäl, hvarför allmän flottled borde inrättas. Mig vill det synas, som om detta skäl talade i alldeles motsatt riktning. Ty är det nu så att denna industri har kunnat så uppblomma, att dess produkter på sju år fördubblats, utan att sådan flottningsrätt funnits, så kan man med skäl fråga: hvad behof finnes då att tillskapa en flottningsrätt? Lida sågverks- och skogsegarne något förtryck?

Resultatet af denna flottningsrätt skulle endast blifva det, att kostnaden för flottning af timmer ned till stranden hädanefter skulle komma att förminskas, men på strandegarnes bekostnad, ty Lagberedningen har på många ställen bland sina motiv tydligen uttalat den åsigt, att ingen flottning kan ega rum utan att lända jordegarne till mycken skada och men. Det yttersta resultatet af flottledens införande blir således, att man gifver sågverksegarne en exportpremie, hvilken man tager icke ur statskassan, utan ur några få jordegares fickor.

Kommer flottled till stånd, så blir följden den, att, sedan Kongl. Maj:ts befallningshafvande på vederbörlig ansökan förklarar, att flottled skall inrättas, der sådan ej förut funnits, strandegarne invid flottleden sedermera icke få bygga någon bro öfver sitt vattendrag; och om någon jordegare vill försöka att sänka ett vattendrag, hvori flottled blifvit inrättad, för att torrlägga sin jord, så protesterar den, som eger flottningsrätten, mot hvarje sådan åtgärd, ty den minskar vattendragets sectionsarea, och således äfven dess lämplighet till flottled.

Hvad som genom flottleden åstadkommes, är endast att sågverksegarne och egare af skog vid vattendragets källor, förklarats för meddelegare i den eganderätt i vatten, som förut tillkommit jordegaren ensam; för min del kan jag icke fatta, att detta skulle innebära någon allmän fördel för hela riket. Återstår slutligen en annan fråga. Då en enskild eganderätt på fullgiltiga skäl skall förklaras för en »res communis omnium», så är detta ett så viktigt stadgande med afscende på hela samhällsförfattningen, att hvarken domaren eller ännu mindre den administrativa makten utan endast de båda statsmakterna i förening böra afgöra en sådan fråga, d. v. s. en sådan ändring bör endast vidtagas på lagstiftningens väg. Nu har emellertid Lagberedningen föreslagit, att den administrativa myndigheten ensam skall för hvarje särskildt fall afgöra, huruvida en enskild eganderätt skall förvandlas till en »res communis omnium», såvida det icke menas meddelegarerätt. Här vore visserligen mycket att tillägga i denna sak, men redan i första början af mitt anförande antydde jag för Herrarne, att jag är rädd att för mycket taga uppmärksamheten i anspråk. Till följd af hvad jag anfört torde man vänta,

att jag skall yrka afslag på *alla* nu föreliggande lagförslag, men jag är icke så förmäten, att jag vågar tro, att derpå skulle fästas det ringaste afseende och därför framställer jag icke heller ett sådant yrkande. Hvad jag sagt må derföre gälla såsom skäl, hvarför jag för min del icke kan deltaga i någon diskussion af förslagets detaljer. Jag har emellertid nu, för så vidt på mig ankommer, sökt att värna den urgamla grund, hvarpå hela vår samhällsförfattning hvilat, nemligen den enskilda eganderätten och särskildt den svenske jordegarens eganderätt.

Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)

Greffe Strömfelt: Jag ber att redan vid första paragrafens behandling få kasta en blick på lagförslaget i sin helhet. Vattenrätts-komitén behandlade först den allmänna vattenrätten i sin helhet. Deremot gjorde, såsom af Lag-Utskottets utlåtande synes, Högsta Domstolen en erinran. Det heter nemligen: »Vid förslagets granskning i Högsta Domstolen framställdes af Högsta Domstolens flesta ledamöter anmärkning emot den vid förslagets uppgörande använda metod, enär, enligt desse ledamöters åsigt, de så kallade vattenrättigheterna icke stode till hvarandra i sådant förhållande, att deras sammanförande i lag till ett helt för sig vore nödigt eller lämpligt», och sedermera yttras i samma utlåtande: »Beredningen, hvilken vid fullgörandet af det gifna uppdraget ansåg sig icke böra, emot hvad inom Högsta Domstolen blifvit anmärkt, vidhålla den metod, de föregående komitéerna följt, att i lag sammanföra rättigheterna i fråga om vatten, betraktade såsom ett helt, sönderdelade derföre ämnet i dess båda hufvuddelar, om den *defensiva* vattenrätten och den *lukrativa*». Således har, såsom vi veta, förslaget till allmän vattenrättslag blifvit sönderdeladt i två delar, den *lukrativa*, som innefattar jordegares rätt öfver vattnet å hans grund i afsigt att sig det samma tillgodogöra såsom drifkraft eller för annat nyttigt ändamål, och den *defensiva*, som innefattar jordegares rätt öfver vattnet å hans grund i ändamål att detsamma afleda, der det gör honom skada.

Följden blef helt naturligt den, att *två* lagförslag blefvo af Kongl. Maj:t Riksdagen förelagda. Af dessa båda lagförslag antogs det ena förlidet år, nemligen det som rör den *defensiva* vattenrätten, och upphöjdes då till allmän lag. Herrarne torde således finna, att man utaf *två stora afdelningar* af en och samma rätt har åstadkommit *två lagar*, hvilka båda afdelningar egentligen bort sammanfattas till *en* lag. Jag måste beklaga detta tillvägagående; det kommer otvifvelaktigt att många gång vålla den stora allmänheten ganska stora svårigheter, då den i afseende på vattenrätten söker sina rättigheter och sina skyldigheter, söker det ansvar, som öfverskattande af de förra och underlåtenhet af de senare medför. Jag skall be att få anföra ett exempel. Om det föreliggande förslaget skulle, sådant det nu är uppställt, upphöjas till lag, så har man på grund af rubriken: »förordning om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund» ovilkorligen rätt att fordra, att man i någon lagparagraf skall finna behandlad den *defensiva* vattenrätten, men jag trotsar att någon, om han också ville leta igenom hela förslaget med ljus

Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)

och lykta, skall kunna finna ett enda stadgande derom. Man finner, att i afseende på dikning och annan afledning af vatten, derom är »särskildt stadgad», men man får icke ens så mycket som en hänvisning; *hvärest* man skall söka dessa stadganden. Skulle en sådan rubrik i lagen inflyta, så är det ju klart, att den icke-rättslärde, som vill söka sina skyldigheter eller rättigheter angående den defensiva vattenrätten, slår upp denna lag om »jordegares rätt öfver vattnet å hans grund», men der finner han ingenting af hvad han ville hafva reda på. Han måste därför söka upp någon rättslörd och får kanske vidkännas stora kostnader samt mycket trassel och obehag för att få reda på den lagbestämmelse, som han för tillfället behöfver; och jag vill härigenom äfven hafva påvisat, att icke ens lagstiftarne sjelfve hafva kunnat fullfölja denna tudelning konsekvent, ty, då öfverskriften lyder: »jordegares rätt öfver vattnet å hans grund», så har der beagnats en öfverskrift, som ingalunda passar på *det* lagförslag, som nu är i fråga. Jag måste, såsom jag nyss sade, beklaga ett sådant sätt att gå till väga. Det har nu emellertid skett och kan icke ändras, sedan den defensiva vattenrätten redan blifvit upphöjd till lag genom Kongl. Förordningen af den 20 Juni 1879, men jag vill härmed uttala den önskan att sådant må för framtiden undvikas, ty hvad som hörer tillsammans bör också föras tillsammans och i *en* lag behandlas och icke åtskiljas.

Lag-Utskottet säger: »Uti förslaget till *förordning om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund* hafva olika strandegares rättigheter inbördes samt industriens och jordbrukets olika kraf synts Utskottet vara mot hvarandra tillbörligen afvägd». Jag har, under det att det föreliggande förslaget var föremål för Lag-Utskottets behandling, ingen gång varit i tillfälle att deri deltaga eller derom yttra min åsigt och är därför hänvisad att här göra det. Jag vågar därför nu vördsamt bestrida, att så är förhållandet som Utskottet anser. Under det att man förlidet år vid behandlingen af den defensiva vattenrätten efter mitt förmenande gjorde ganska betänkliga ingrepp i eganderätten, så har man i stället i det nu föreliggande förslaget slagit in på ett sådant ömmande för eganderättens hållande i helgd, att man af denna orsak, snart sagdt, förhindrat all vidare utveckling af den stora industri, som har behof af den lukrativa vattenrätten. Jag anser detta vattenrättsförslag, sådant det nu föreligger till pröfning, vara ytterst farligt att antaga, och jag har ansett det vara min pligt såsom representant att uttrycka denna min farhåga. För att styrka hvad jag nu har yttrat vill jag påpeka, att man har gått så långt i den antydda riktningen, att man i en paragraf stadgat, att man icke skulle hafva rätt att bygga i vattendrag eller genom uppdamning eller annorledes göra sig vattnet till godo, om någon, som ofvan eller nedan eger jord, vattenverk eller annan egendom, derigenom skulle kunna lida något *men*. Detta torde vara nästan långt gånget. Jag för min del kan icke inse att, derest ett sådant stadgande skulle kvarstå, något vattenverk vidare skulle komma att byggas, ty icke lär det blifva svårt att visa, att *någon* kan komma att lida *något* men af en dylik åtgärd. — Vidare har man velat för första gången i civillag erkänna det stora ingrepp i eganderätten,

som den administrativa makten genom införande af den så kallade lilla kungsådran har gjort. — Man har i en annan paragraf intagit en bestämmelse om huru kungsådran skall utstakas och mätas, en bestämmelse som, såvidt jag kunnat finna och såvidt jag af andra kunnat erfara, är någonting alldeles nytt. Man har slutligen i en annan paragraf rubbat hela det nu gällande, någorlunda eller till och med rätt mycket tillfredsställande sätt, hvarpå den, som vill bygga vattenverk, kan få denna rättighet sig för framtiden betryggad. Man säger visserligen i denna paragraf, att den, som för framtiden vill försäkra sig om sådan rättighet, skall genom laga stämning gå så och så till väga, men då man undersöker hvad denna stämning innebär, så befinnes det, att man *aldrig* kan få någon riktig säkerhet. — Detta med afseende på förslaget i sin helhet.

Jag anser det, såsom sagdt, vara ytterst vådligt att antaga detta förslag. Man har i allmänhet en mycket stor benägenhet att hänvisa vårt lands industri till en svår konkurrens på egen marknad med utlandets af många förhållanden mera gynnade. Vill man nu stifta en lag, hvarigenom man fräntager denna industri möjlighet att för framtiden tillgodogöra sig den för vårt land temligen egendomliga och rikliga tillgången på en naturlig och billig drifkraft, så tror jag, att man gör något som man får skäl att ångra. Jag för min del erkänner lifligt, att eganderätten bör hållas i stor helgd, men jag är å andra sidan också af den åsigten, att den understundom efter noggrann undersökning och mot billig ersättning måste, såsom det heter, maka åt sig, då det gäller ett stort ändamål, och detta hafva statsmakterna i den dikningslag, som förlidet år antogs, erkänt i vida högre grad, än jag för min del anser både rätt och lämpligt. Jag ber nu att få öfvergå till § 1. Der står taladt om jordegares rätt att »tillgodogöra sig» det vatten, som å hans grund finnes. Ja, detta stadgande kan nog vara rätt, för så vidt hela detta lagförslag antages sådant som det nu är; men skulle under diskussionen några ändringar eller tillägg göras till någon eller några paragrafer, der något af den defensiva vattenrätten inkommer, så passar icke detta uttryck. Då passar i stället ett annat uttryck, som tvenne justitieråd förordat, nemligen »*fritt råda öfver*» etc., ty detta innefattar vida mera eller med andra ord begge sidorna af vattenrätten. Skulle åter förslaget antagas i den form, hvari det nu föreligger, då passar icke öfverskriften af lagen, ty lagen innehåller vida mindre, än denna öfverskrift antyder. Jag får därför vördsamt yrka på återremiss af den nu föredragna paragrafen.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad och Herr Talmannen yttrat, att derunder endast yrkats återremiss af den förevarande paragrafen, gjordes först proposition på bifall till densamma, hvarvid svarades många ja och nej i blandning, samt sedermera proposition på återremiss deraf, då svaren på enahanda sätt utföllo; hvarefter proposition på bifall till paragrafen förnyades, och då dervid svarades många ja, blandade med nej, förklarade Herr Talmannen sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller 1 § i Lag-Utskottets förslag till förordning om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, återförvisas paragrafen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 50.

Nej — 33.

2 och 3 §§.

Biföllos.

4 §.

Herr Carleson: Meningen med sista punkten i § 4 af så väl Kongl. Maj:ts som Utskottets förslag är för mig icke rätt fattlig. Om en jordegare, som uppburit omförmälde godtgörelse för mark till damfäste eller för olägenhet af dambyggnaden, är död och hans egendom af sådan eller annan orsak kommit i ny egares hand samt denne sistnämnde önskar att begagna dammen för att nyttja sin lott i vattnet, så torde fråga uppstå huruvida såsom vilkor derför skall återbetalas hvad som af dambyggaren har blifvit utgifvet till den föregående egaren. Den nye egaren, som hvarken af gravationsbevis eller på annat sätt fått sig bekant, att hans egendom åtföljande rätt att begagna dam och vatten är förknippad med skyldigheten att utbetala en summa penningar, vill måhända icke veta af en sådan skyldighet och vägrar att återbetala en godtgörelse, som han icke uppburit. Den som uppfört dambyggnaden förmenar åter att det är obilligt, att den nye egaren med bättre rätt än företrädaren skall få begagna dammen utan att betala hvad dambyggaren, under förutsättning att dammen, komme honom allena till godo, fått utgifva; och dertill tyckes han icke sakna skäl, fastän han har lagparagrafens ord emot sig. Skulle verkligen meningen vara den, att en sådan betalningsskyldighet — och kanske jemväl den motsvarande fordringsrätten — skall anses vidhäfta jorden, så torde det böra uttryckas i §:n, ty gör man icke det, är jag öfvertygad, att skiljaktiga domslut i ämnet blifva att förvänta. Jag hemställer derför om återremiss.

Herr Lagerstråle: Jag vill visst icke neka, att det föreslagna lagstadgandet — som i den del, mot hvilken den föregående talaren gjort anmärkning, icke afviker från Kongl. Maj:ts förslag — kan olika tolkas, men jag föreställer mig att i detta fall, likasom i andra fall som röra vattendrags begagnande, egendomen anses representerad vid hvarje tidpunkt af den som innehar densamma. Om en tvist i afseende på uppdämning blifvit för lång tid tillbaka afgjord, så är det väl i lagtillämpningen antaget, att domen gäller icke blott den då varande innehafvaren utan äfven de följande. På samma sätt vill jag anse, att denna bestämmelse bör tolkas här. När den nye egaren har tillträdit sin förvärfvade jord, har han ju icke varit i begagnande eller besittning af denna dambyggnad, och jag anser därför att han för att åtkomma förre egarens rätt underkastar sig de vilkor, som genom öfverenskommelse vid dambyggnadens uppförande eller eljest i denna lag blifvit därför stadgade. Jag hörde icke att den föregående talaren framhöll sin egen åsigt i detta fall, huruvida han ansåg det endast vara en personlig fordran hos den som uppburit godtgörelsen eller det skulle anses såsom en fordran mot hvarje blifvande jordegare.

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

Herr Statsrådet Almquist: Det kan tilläfsventyrs sägas, såsom Herr Carleson anmärkte, att stadgandet i sista punkten af förevarande § ej är fullt klart; men den mening torde dock deraf tydligen framgå, att emellan de personer, hvilka slutit en afhandling, som berättigar den ene att mot godtgörelse fästa dambyggnad på den andres grund, det rättsförhållande eger rum, att den förre har hos den senare, när denne framdeles äfven vill begagna dammen, ett ostridigt anspråk på återbekommande af den på en gång erlagda godtgörelsen, hvilket anspråk måhända behöfde genom in-teckning bevaras, så fram det ej i allt fall vore uppenbart, att den sistnämnde jordegaren i ingen händelse kan få tillträda dammens begagnande med mindre än att godtgörelsen återgäldas till det andra hemmanets egare.

Det är en annan omständighet hvarpå jag, i anledning af den förändring af Kongl. Maj:ts proposition, som Lag-Utskottet i denna punkt föreslagit, ber att få fästa uppmärksamheten. Utskottets förslag lyder sålunda: »Har han på en gång uppburit godtgörelse för mark till damfäste eller för olägenhet af dambyggnaden, den bör ock återgäldas». Här beror det naturligtvis icke på att ersättningen blifvit gulden på en gång, utan derpå att godtgörelsen blifvit bestämd att utgå med ett visst öfverenskommet belopp. ehvad detta erlagts på samma gång i sin helhet eller genom afbetalningar; eller med andra ord att godtgörelsen ej bestått i årligt arrende eller årlig afgift. Till förtydligande af denna mening tror jag att orden »på en gång» borde uteslutas och ett tillägg göras så att momentet komme att lyda sålunda: Har han uppburit godtgörelse för mark till damfäste eller för olägenhet af dambyggnaden, den bör ock återgäldas, der den icke såsom årlig afgift utgått. Om §:n blir återremitterad, torde denna anmärkning komma under öfvervägande.

Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)

Herr von Koch: Sedan Herr Carleson yrkat återremiss på skäl, som han närmare anført, och Departementschefen, om jag rätt förstod honom, yrkat icke bifall till Kongl. Maj:ts förslag, utan en ny redaktion af §:n, så och då jag måste bekänna, att, ehuru jag för min del skulle kunna bifalla så väl Lag-Utskottets som Kongl. Maj:ts förslag, enär jag anser skilnaden så liten, att jag icke för den skull vill äfventyra hela lagförslaget, som jag i allmänhet anser godt med undantag af några §§, hvilka jag hoppas blifva rättade, vill jag dock förklara, att den redaktion af §:n, som blifvit framställd af en reservant, Herr Lindgren, och understödd af en ledamot i Andra Kamraren, synes mig mest öfverensstämma med mina åsigter. Då det således finnes reservationer i båda Kamrarne, hvilka möjligen skulle kunna föranleda till någon ändring i ordalagen, förenar jag mig med dem, som yrkat återremiss.

Herr Lagerstråle: Äfven jag skall ansluta mig till dem, som yrkat återremiss.

Herr Gahn: Då vi här hört två framstående lagtolkare på olika sätt tyda denna §, tror jag, att det är nödvändigt att få den så redigerad, att här icke må ligga en fallucka för allmänheten, ty att man skall nödgas genom inteckning i egendomen skydda sin rätt i detta afseende, måste förefalla allmänheten så oklart att högst få torde komma att begagna sig af en sådan utväg. Jag måste således förena mig med dem, som yrkat återremiss.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes först proposition på bifall till paragrafen, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på återremiss deraf, hvilken proposition med ja besvarades.

5 §.

Bifölls.

6 §.

Friherre Hamilton, H. J.: I det beslut, som Utskottet fattat i den föreliggande paragrafen, har jag icke kunnat instämma. Jag anser nemligen, att det i allmänhet är nästan omöjligt att anlägga eller begagna ett större vattenverk utan att vålla *någon* skada på annan mans ofvanliggande jord; ty sällan inträffar det förhållande, att vattenverksegaren disponerar hela det jordområde, som omgifver det vatten, hvilket han behöfver uppdämma för att få effektiv kraft till sitt vattenverk. Stadgandet i vår gamla lag, som är ungefär lika lydande med den nu föredragna paragrafen, är dock enligt min åsigt icke så oväsentligt mildradt genom 20: 6 B. B. i fråga om skyldighet att hålla damlucka öppen. Jag är nemligen enligt det stadgandet icke skyldig dertill annat än vid sådana tillfällen, då vattnet eljest skulle kunna åstadkomma skada på åker och äng. I min hem-

ort har så tillgått, att man vid hösttiden slår igen sin damlucka och samlar då in det vatten, som kommer genom höstregnet, och sålunda får man sin reservoir full. Detta kan visserligen vålla någon liten skada, men vanligen räknas icke så noga på den mindre skada, som åstadkommes på utmark, skogsmark eller i allmänhet dålig mark, utan man får utan gensägelse sin reservoir full, och detta vatten behöfver man sedan under vintern, då det ofta icke är någon nederbörd, och utan hvilken reserv af vatten man ofta skulle vara urständssatt att drifva sina vattenverk till våren. Likaledes håller man om sommartiden icke damluckan öppen, då vattnet är lågt, utan hållar med vattnet så mycket man kan. För öfrigt ber jag få säga, att min tanke är den, att man väl icke får så alldeles fästa sig vid de stadganden, som finnas i gamla lagen, ty det är ju icke nu fråga om att endast omskrifva gamla lagar, utan att stifta nya, som passa för nu varande förhållanden, hvilka väl äro annorlunda än i forna tider. 1734 års lag talar om qvarnar, hvilket ord är nog betecknande för att visa hvad man på den tiden förstod med vattenverk. Det är också sant, att qvarnindustrien är en nyttig och vigtig industri, men en långt större betydelse har vattenkraften med afseende å de många olika industrigrenar, som nu finnas och hvarvid vattnet kan användas till landets och enskildes stora nytta i många afseenden. Vårt land är just i detta fall lyckligt lottadt genom sina många vattendrag, och vår rikedom i det afseendet är mycket högt uppskattad i främmande länder, der man för åstadkommande af sådan drifkraft måste begagna sig af ångan, som till anläggnings- och underhållskostnaden är betydligt dyrare än vattenkraften. Skulle man nu införa ett lagstadgande sådant som det här föreslagna, hvilket enligt min tanke skulle nästan omöjliggöra anläggandet af några betydande vattenverk, tror jag, att sådant skulle vålla stor skada. Dessutom skulle ett sådant stadgande utöfva sitt menliga inflytande icke blott på de nya verk, som komme att anläggas, utan äfven på en mängd gamla verk som icke hafva anlagts under de senaste 5 å 6 decennierna och hvilka hafva ganska skrala papper och följaktligen svårt att bevisa sin rätt, emedan de till stor del hafva gått och gå fortfarande på god tro. Man har mycket talat om helgden af eganderätten till jord. Jag vill också respektera denna eganderätt och vill icke att någon skall främtaga mig min rätt i det afseendet, när det icke är nödvändigt för det allmänna, men det allmänna består ju endast i sammanfattningen af enskilda intressen, och om det för de enskilde är af vigt att få bedrifva sina näringar på fördelaktigt sätt, måtte väl också det allmänna få nytta och fördel deraf. Icke kan det väl heller kallas ett stort våld på eganderätten, om jag påyrkar att en jordremsa vid ett vattendrag skall afstås mot hög ersättning, och jag tror icke att det i praktiken mötes med så stor ovilja, om man får afstå mark mot dess fulla värde och 50 % förhöjning. Man får således icke hålla sig strängt till teorien, utan måste se till, att den kan hafva sin tillämpning äfven i praktiken, ty annars blir det svårt för oss att skaffa oss hvad som till fyllande af våra materiella behof är af nöden. Om man för öfrigt skall fästa så stort afseende vid denna eganderätts helgd, bör man icke göra

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)

det ensidigt utan tillåta, att reciprocitet eger rum, ty om jordegaren kan fordra, att för hans jords odling ett vattenverk skall utrifvas, hvarföre skulle icke då en vattenverksegare kunna fordra att få uppdämma vatten emot ersättning till jordegaren för den skada, denne derigenom kan lida. Jag kan icke förstå, att den enes rätt i detta afseende kan vara heligare än den andres. Jag vill med anledning af hvad jag nu sagt yrka, att till paragrafen måtte fogas ett tillägg af följande lydelse: »Är jord, som kan genom uppdämning sättas under vatten, eller deraf skadas, af den beskaffenhet, att den genom uppdämningen derå skeende skada pröfvas vara ringa mot den nytta, som af uppdämningen vinnes, må dock uppdämning kunna ske mot ersättning motsvarande fulla värdet och hälften derutöfver».

Friherre von Essen, Fredrik: Det torde icke undgå Kammarens ledamöter, att denna § är en af kärnpunkterna i det framlagda förslaget, måhända den viktigaste. Ätminstone finner jag det så. Det lärer heller icke vara obekant för någon af denna Kammares ledamöter, i hvilken ställning genom den nu varande lagen en jordbrukare står i afseende å rätten att utlösa vattenverk. Det är under vissa vilkor förbehållet jordegare att expropriera ett nedanför liggende vattenverk och utrifva detsamma, och icke nog dermed, utan en del af dem, som ega den kringliggande jorden, nödgas äfven att under vissa vilkor deltaga i kostnaden för ett sådant företag. Det är således enligt nu gällande lag en stor och vidsträckt frihet gifven åt jordegaren. Deremot finnes det icke någon motsvarande rättighet, som gynnar vår industri, och våra jurister hafva icke velat erkänna, att en sådan rättighet måste införas, enär enligt deras åsigt det skulle vara ett våld mot eganderätten. Det är endast i ett fall som ett sådant ingrepp i eganderätten tillåtits i föreliggande lagförslag, nemligen i afseende å flottleder, der man ansett det gälla ett allmänt intresse. Huru allmänt detta kan vara, lemnar jag derhän, men af ett lika allmänt intresse måste det väl anses vara, då en stor industriel inrättning är i fråga, och för hvars anläggning man är villig att betala alla omkostnader, som äro nödvändiga för att tillgodogöra sig den nödiga drifkraften. Jag tror, att många, som se denna fråga ensam för sig, tänka sig den så, som om det är ett vattenverk, en qvarn, som behöfver för sin drift uppdämma ofvanliggande vatten. Men för att se frågan i något större skala, tror jag likväl, att det blir nödvändigt att kasta blicken på sådana förhållanden, hvilka ofta kunna inträffa, som att många vattenverk kunna vara i behof att dämna upp ofvanliggande reservoir för att skaffa sig vatten under den tid af året, då vattentillgång saknas. Sådana fall förekomma dock icke så sällan, och för att göra det klart vill jag omnämna ett sådant exempel, som är mig särskildt bekant. Jag känner till ett större vattendrag, vid hvilket äro belägna icke mindre än 112 vattenverk. Dessa vattenverk bestå dels af stora qvarnar, dels af stora industriella inrättningar i olika riktningar. Förhållandet vid dessa vattenverk är, att under en viss tid af året, höst och vår, vattentillgången är god, men att under

sommaren tillgången på vatten är för ringa för att med full kraft kunna sköta industrien vid flertalet af dessa vattenverk. Till följd häraf har det blifvit af stor vigt för vattenverkens egare att kunna uppdämma en ofvanför liggande sjö, som utgör reservoaren för alla dessa verk. Denna sjö är 2 1/2 mil lång med otillgängliga stränder, utan odlad mark, blott några få ängar och för öfrigt endast skog. Man hade trott, att man på öfverenskommelsens väg skulle kunna få dämna upp denna reservoar för att under sommartiden kunna begagna den för vattenverkens räkning. Kostnadsförslag uppgjordes på arbetet och man beräknade en stor summa till ersättningar, hvilken man dock icke trodde sig behöfva utgifva, emedan man hoppades på tillmötesgående från strandegarnes sida, men när man kom till utförandet, fann man, att jordegarne satte sig deremot. En stor del svarade ja, men de fleste svarade nej, och *en* förklarade, att han för intet pris ville afstå den lilla ängsbit, som tillhörde honom, utan ville de utföra arbetet, finge de köpa hela hans egendom för 300,000 kronor. Detta kunde man ju icke gå in på, emedan det skulle framkalla pretentioner äfven från andra. Uppgörelsen blef således omöjlig och denna förening af vattenverk måste undvara denna fördel, hvilken för dem icke hade varit obetydlig, emedan de beräknades skola få en ökad drifkraft, motsvarande för hvar och en af dem en kraft tillräcklig för driften af tre par qvarnstenar under den tid af året, då de saknade vattentillgång. Och värderade man denna kraft i penningar, kunde man säga, att det var en betydande vinst, de kunde fått, om det lyckats dem att genomdrifva företaget. Om det tillåtes mig att ett ögonblick upptaga Kammarens tid med att påpeka, huru detta bolag vidare bedref sin sak, så vill jag nämna, att då man måste frångå tanken på att kunna få uppdämma vattnet i sjön, inköpte man i stället en qvarn, hvilken låg ofvanför nämnda sjö, men tätt nedanför en annan mindre sjö. Man tänkte nemligen afhjelpa behofvet på sådant sätt, att man behöll den lagliga vattenhöjden i sjön på våren, men deremot på sommaren, då man behöfde vatten, skulle man genom att fördjupa afloppet kunna sänka vattentytan i sjön. Men hvad hände då? Jo, då möttes man af lagens stadgande som säger att »icke må någon genom upptagande af ny rännil från sjö eller annat vattendrag eller annorledes vattnet till djup eller läge så förändra, att derigenom led eller ådra försämras eller men annan tillskyndas». Då säga strandegarne: Ni håller vattnet icke högre, men lägre; ni sänker det under den forna nivån! Vår fisk sliter ondt! vi få förlänga våra stängsel, våra ängar blifva beröfvade vatten under Juni månad! vi lida men deraf! låt bli detta! Man får således hvarken sänka vattnet eller dämna upp det! Så har det varit och så kommer det äfven att förblifva enligt detta förslag. Jag hemställer, om det icke under sådana förhållanden kan sägas, att kyrkan icke blifvit stäld midt i byn med afscende på industrien å ena sidan och jordbruket å den andra. Det kommer naturligtvis en mängd lagkunnige män att uppträda och säga, att den ena saken, odlingsrätten, är beroende på gammal häfd, som stannat i folkmedvetandet och icke kännes såsom något tvång. Det skulle

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet &
hans grund.
(Forts.)*

*Förordnings-
förslag om
jordägares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

åter blifva allt för svårt för en jordbrukare att underkasta sig ett nytt lagstadgande, som ingriper i eganderätten. I det afseendet ber jag att få göra en anmärkning. Lagen om expropriation är densamma som förut, men förhållandena i landet gestalta sig så, att nya ändamål, som förut icke förefunnits, uppstå och betinga expropriation. Så t. ex. huru många hundra tunnland jord hafva icke exproprierats för jernvägarne, som förut icke funnits. Sådana ändamål kunna i många riktningar uppstå och expropriationsrätten kommer att framkalla nya ingrepp i den heliga eganderätten, ehuru jag tror, att hvar och en, som träffas deraf, tackar sin Gud därför. Här är icke fråga om att de personer, som träffas af ett sådant ingrepp, skola göra någon förlust, man kan ju sätta lösningspriset så högt man vill, blott det stora målet kan vinnas. Jag yrkar bifall till Friherre Hamiltons förslag.

Herr Jöns Pehrsson: Under förlidet år, då expropriationslagen behandlades, kom jag till den öfvertygelsen, att i afseende å dessa frågor var det icke möjligt att få det intresse beaktadt, som här är minst representeradt, nämligen vattenverksegarnes intresse. De äro i visst afseende fullkomligt rättslösa; och jag tror icke, att det lönar mödan att tala mot detta förslag, som är framlagdt af Lagberedningen och vunnit godkännande af både Kongl. Maj:t och Utskottet. Men min öfvertygelse är, att om detta skall blifva lag, så finnes det ganska få vattendrag i södra Sverige, der ett vattenverk skall kunna drifvas och om man på detta sätt vill göra ofruktbara de stora fördelar, som vattenkraften i vårt land medför, så vill jag åtminstone lägga ned min protest deremot. Lagberedningen, som framlagt detta förslag, har på ett ställe sammanfört nu gällande lagstadganden, men den har i så väsentliga delar försämrat lagstiftningen i hvad rörer vattenverksegares rätt, att det är för mig ofattligt, att Beredningen kunnat vara så opraktisk. Det gamla lagstadgandet om kungsådra innehöll, bland annat, att vid vattenbrist egde man stänga kungsådra, men detta återfinner jag icke här i denna lag. Om man icke vill tillintetgöra den fördel, som landet kan hemta af vattenverken, så bör man lemna sitt bifall till det af Friherre Hamilton m. fl. framställda förslag. Många exempel kunde jag anföra i hithörande frågor. Uti en rättegång t. ex. företeddes gamla laga kraftvunna domar, hvilka hindrade att döma till kungsådra. Men skulle detta förslag blifva lag, så skulle det finnas få eller inga stränder, der vattenverk kunde byggas. Jag tror därför, att då man å ena sidan tillgodosett jordbrukets intresse, så borde man ock å andra sidan medgifva, att i den utsträckning Friherre Hamiltons förslag omfattar vattenverk må ega att tillösa sig jord och mark. Jag yrkar bifall till Friherre Hamiltons förslag, men om det skulle anses lämpligare att återremittera §:n, har jag icke något deremot.

Herr Wallenius: Jag vill icke låta denna lag gå af stapeln utan att uttala min åsigt om densamma, emedan jag i många år funderat, hvilket öde den förevarande frågan skulle få. Det är på det högsta att beklaga, att den kraft, som försynen gifvit vårt land

i våra strömmar och som i många andra industriidkande länder måste ersättas med ångkraften, skall blifva så undertryckt af jordbrukets intressen, att den industri, som är beroende af vattenkraften, knappast kan resa sig vidare, om detta förslag går igenom. I våra strömmar har försynen gifvit oss ett *perpetuum mobile*, som vi icke böra bortkasta, dertill föranledda af en inbillad nyck af jordbrukarne. Här har sagts, att vattenverken representeras af enskilda intressen. Jag förstår icke riktigt detta uttryck. Om en mängd jordegare hafva jord omkring en sank mark, som ligger ofvanför ett vattenverk, så undrar jag, om icke dessa enskilda jordegare också representera enskilda intressen. Man vill beröfva vattenverksegarne rätt att i den minsta mån mot aldrig så hög ersättning få inkräkta på en liten jordrymd; men då det är fråga om att borttrifva vattenverk, så är det icke så noga med grundsatsen om eganderätten. Jag har hört talas om det förskräckliga våld, som expropriationslagen utöfvar och man har bedt Gud bevara sig för att jorden skall träffas af detta våld. Men manne icke vid ett gammalt vattenverk, som varit från urminnes tider, kunna vara fästa lika goda minnen och förhoppningar, som vid en jordegendom? En föregående talare har från min hembygd omtalat ett försök att tillgodogöra en reservoar, som ligger högt, för att dermed komma 112 verk till nytta. Manne detta är enskildt intresse? Jag kan konstatera rättigheten af de uppgifter han hade; men jag vill tillägga, att just denna uppämning är för de nedanför liggande jordegarne till betydlig bätnad. Ty sedan jorden inom flodområdet blifvit odlad och skogarne uthuggits, kastade sig vattnet med sådan våldsamt in i floddalen, att det förorsakade öfversvämningar, men genom att behålla vattnet i ett par skogssjöar, då flod uppstod, hindrade man dess våldsamt, hvilket lände jordbruket till gagn derigenom, att icke så starka flöden uppstodo. Härmed vill jag visa, att äfven jordbruksintresset kan vara betjent af dessa uppämningar. Det finnes få floder i vårt land, der icke samma nyttiga arrangement kan vidtagas som vid denna flod; och huru ofantligt mycken industri och idoghet härigenom skulle framkallas, det kunna endast de bedöma, som hafva verk, hvilka under torka lida vattenbrist. För andra är det ofattligt, men de kunna fatta det. Då jag, såsom sagdt, anser denna § vara egnad att gifva dödsstöten åt all spekulation på att kunna i vårt land med fördel använda den vattenkraft naturen skänker oss, så är det klart, att jag icke önskar framgång åt denna §. Jag nöjer mig med att instämna i det yrkande, som af Friherre Hamilton är gjordt och hoppas, att det måtte vinna Kammarens bifall; annars skulle jag önska att hela lagen fölle, ty då hafva vi det bättre som det är.

Herr Lagerstråle: Jag har i denna fråga icke delat de åsikter, Kammarens öfriga ledamöter i Lag-Utskottet omfattat. Man har här velat framhålla, att den nu föreslagna lagen skulle beröfva vattenverksegarne rätt att inkräkta på grannens mark, men den beröfvar dem icke det ringaste, ty efter den nuvarande lagen finnes icke någon sådan rätt. Jag har icke velat föreslå införandet af någon förändring, ty jag kan icke fatta, att det skulle innebära någon för-

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)

del för det allmänna att utsträcka den enskildes rätt att mot sina grannars vilja tillfoga dem skada. Jag kan icke förstå, hvarföre, om man skulle medgifva denna uppdämningsrätt, man ej äfven skulle gifva rätt åt det ena vattenverket att utlösa det andra. Om jag vill grundlägga ett storartadt vattenverk, för hvars drifvande jag behöfver en mångfaldigt större vattenkraft än på stället ursprungligen finnes, så borde väl för vinnande af det större ändamålet samma princip gälla dervidlag och jag få en sådan lösningsrätt. Det är i expropriationslagen som dylika stadganden böra förekomma; och i den mån jag kan sammanföra de enskildes intresse med det allmännas, så att de derigenom få enahanda berättigande, så finnas i expropriationslagen stadganden att på dessa förhållanden tillämpas. På denna grund är det också, som de enskilda jernvägarne, för hvilkas utförande det allmännas och enskildas intresse knippa sig tillsammans, fått rätt att, äfven mot den enskildes bestridande, förvärfva jord, som för dem erfordras. Men också stå dessa jernvägar under en särskild lagstiftning från det allmännas sida i afseende å skyldigheten att hållas öppna för allmänheten och lemna fördelen af trafik efter en taxa, som af Kongl. Maj:t bestämmes; men icke något af detta kan ega rum i afseende på enskilda industriella inrättningar, der industrien bedrivnes utan afseende å det allmännas anspråk. Man säger, att 112 stora vattenverk icke äro att betrakta såsom endast ett enskildt intresse. Jo, det är ett enskildt intresse, men ett ganska stort sådant. Men icke kan väl frågan om denna rätt, den enskildes rätt, göras beroende af om det är *en* enskild eller *flera* enskilda, hvilkas intressen det gäller. I sådant fall bör väl lagen vara lika för den ene som för den andre.

Man har vidare åberopat, att på reciprocitetens grund man borde utvidga den rätt vattenverksegaren har, jemförd med den, som jordegaren har i förhållande till vattenverket. Den rättsprincip, som blifvit gjord gällande för jorden, är för mera än 50 år sedan införd och har på sådan grund fått insteg i vår lagstiftning; men kan man deraf hemta giltigt skäl för att fortgå på en bana, som de ärade talare, hvilka yttrat sig mot Utskottets förslag, sjelfve framhållit såsom en obillighet, och detta blott för att få en annan obillighet till motvigt. Den nuvarande lagen innehåller, såsom Friherre Hamilton åberopat, att icke någon får bygga annan till men, men han säger, att i verkligheten har sådant skett. Om detta kunnat ske genom öfverenskommelser eller tysta medgifvanden, eller genom häfd, så hvad är det som hindrar, att under enahanda förhållanden det på samma sätt framgent kan fortgå? Har man ända sedan 1734 års lag blef gällande kunnat uppföra vattenverk och ännu hafva sådana verk ordnade på ett, som jag tror, ganska tillfredsställande sätt, så har det ju gått för sig antingen på den frivilliga öfverenskommelsens väg eller genom tillämpning af häfd. För de gamla vattenverken, som redan nu hafva sin vattenkraft reglerad, föreställer jag mig, att icke någon ändring sker genom ifrågavarande lag. Det är en särskild § som syftar på dem och den lyder så:

»Genom denna förordning göres ej rubbning i den rätt och frihet, som bergverk så ock skattlagda qvarnar och fiskeverk förunnad

är, ej heller i annan lagligen tillkommen rättighet att vattendrag stänga eller uppdämma eller i öfrigt öfver vattnet förfoga annorledes än med ofvan gifna stadganden öfverensstämmer.»

Det är endast för de verk, som hädanefter skola anläggas eller för den utvidgning redan befintliga verk vilja verkställa, som lagen innebär hinder för att sträcka sina anspråk så långt som man här velat medgifva. Vi hafva nyligen hört framhållas orimligheten af den nuvarande och föreslagna lagen med afseende på de 112 vattenverken vid ett enda vattendrag; men man har icke talat om de svårigheter, skador och olägenheter som kunde drabba jordegarna. De hafva icke här haft någon representant att föra sin talan. Måhända skulle likväl från dem kunna framhållas åtskilliga tänkvärda saker, som för rättvisas skipande kunde finnas nödiga att höra. Det synes mig att många af de faktiska förhållanden, Friherre von Essen omförmålde, voro ganska talande *mot* den ifrågasatta uppdämningen vid sjön.

Jag kan för min del på rent principiella grunder icke medgifva att utsträcka den rätt, som i detta hänseende förut funnits, längre än den nu är stadgad och yrkar derföre bifall till den föredragna §.

Herr Samzelius: Den månhet om eganderättens helgd, som Lag-Utskottets ordförande i sitt anförande ådagalade, förtjenar allt erkännande, och ehuru jag är lika mån som han om eganderättens helgd, kan jag icke finna att i ett samhälle de enskilda böra få göra sin rätt gällande, om stora och viktiga samhällsintressen derigenom förspillas, utan det gäller der, att de små intressena få maka åt sig för de större på det att det hela må ega bestånd. Fordom visste man ej om någon expropriation; icke ens kronan var i stånd att på laglig väg förvärfva hvad den behöfde utan måste någon gång använda våld. Talaren känner t. ex. allt för väl från sin hembygd, huru det tillgick vid Karlskronas anläggning. Carls XI och Hans Wachtmeister utsågo den ö, hvarpå staden nu är belägen, till plats för örlogsflottan, men en envis bonde egde ön och ville på inga vilkor sälja den. Man sökte öfvertala honom; det hjälpte icke; man hotade, men ej heller detta hjälpte. Slutligen insatte man honom på fästning under föregifvande att han tändt falska fyrar och sedan han fått sitta der någon tid, förmåddes han slutligen att underskrifva köpekontraktet, hvarpå han blef frigifven och åtalet om de falska fyrarne föll med detsamma. Men i de moderna samhällena, der våldet måste gifva vika för rätten, *kan* man icke gå tillväga på sådant sätt, utan man har medgifvit expropriationsrätt icke blott när mark behöfves för *allmänt* ändamål, utan äfven för stora och nyttiga enskilda. 1734 års lag visste icke om någon sådan rätt. Den höll mycket på eganderätten; dock lika mycket vattenverksegarens som jordegarens. Men man fann, att landets odling en eller annan gång fordrade ett vattenverks rifvande; man fann att egarne till sådana verk voro för obilliga i sina pretentioner för att godvillig öfverenskommelse skulle kunna träffas och man måste af dessa skäl antaga 1824 års förordning. Jag vet, att den ärade talaren, som nyss hade ordet, anser äfven detta för ett våld; men det som sker *med*

Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

lag är icke våld. Ett lindrigare uttryck måste gifvas åt skyldigheten, som den enskilda vattenverksegaren måste underkasta sig för ett så viktigt intresse som jordbruksintresset. Jordbruksintresset fick denna rätt ytterligare bekräftad och till och med något utvidgad genom den lag om dikning, som i fjor antogs. Under sådana förhållanden synes det mig icke så alldeles obilligt att vattenverksintresset, som dock är ett viktigt intresse, gör anspråk på reciprocitet och jag kan icke heller finna att det ligger den minsta obillighet deri, att en jordegare, som besitter en jordbit, hvilken behöfver sättas under vatten för ett vattenverks drift, tvingas att afstå denna jordbit mot full ersättning och hälften dertill. Vill han det icke, är sådant ofta halsstarrighet eller ett försök att tilltvinga sig en ersättning, som i vissa fall gränsat till det fabulösa. Lagberedningen har vid utarbetandet af föreliggande förslag tänkt sig att det skulle kunna ske på det sätt, att om man hade behof af någon sådan jordrensa, skulle den kunna utbytas mot annan jord. Men ett sådant utbyte, strider ej äfven det mot den stränga helgden af eganderätten? Jag eger en viss jordbit, men det är icke sagdt, att jag lika gerna vill hafva en annan, som ligger en mil derifrån. Beredningen utgår från den åsigt att en jordbit kan equivaleras af en annan, men kan man icke då tänka sig, att den kan equivaleras af penningar? Jag kan ej finna något hopp i en sådan tankegång. Och för öfrigt, när det finnes en stor nationalrikedom i våra vattenfall — en föregående talare har sagt, att utländingen afundas oss dem; jag vet det icke, — vore det väl högst besynnerligt, om vi icke uppskattade och använde den. Det vore på samma sätt som om man vid utarbetandet af en ny grufvestadga förbjöde inmutningsrätten, så att om man än visste, att på ett ställe finnes en rik malmfyndighet, man till skydd för eganderätten icke tillåte någon annan att beträda den egendom, der fyndigheten finnes, eller vägrade nödigt utmål för arbetets bedrifvande. Men skulle det vara klokt och helsosamt, att alla dessa skatter låge döda? På samma sätt kan det vara nyttigt för samhället, att dessa stora vattenfall med de stora kapital, som ligga i dem, skulle vara oanvända endast för att kunna hålla strängt på eganderätten. Den har för öfrigt i många andra fall fått junka på sig och i det moderna samhället har man mer och mer funnit nödigt att låta det enskilda vika för det allmänna, ett mindre intresse för ett större. I dikningslagen, som antogs i fjor, har blifvit stadgad, att en vattenverksegare skulle gifva vika för jordegaren, afstå sin egendom, när jordens odling är af större gagn för det hela. Fordras icke då en enkel reciprocitet att, när ett vattenverks anläggande är af synnerlig nytta för en ort, icke minst för landtbrukaren, som derigenom kan beredas af-sättning för sina produkter, jordegaren afstår en del af sin jord eller tål intrång i sin rätt mot erhållande af full godtgörelse och hälften derutöfver? Jag kan icke finna, att detta innebär någon obillighet. Jag är fullt öfvertygad om, att om icke en modifikation kan ske i denna paragraf, så kommer lagen att falla derpå. Jag har afgifvit en reservation, hvars syfte blifvit omfattadt af Friherre Hamilton och några andra talare, men jag är något oviss, om det kan

vara rätt försigtigt att så här på stående fot antaga en bestämd formulering. Den kan tilläfvventyrs behöfva en närmare granskning. Fördelaktigt vore dock att hafva förslag mot förslag; jag antager nemligen, att Andra Kammaren kommer att fatta något beslut — så att besluten kunde sammanjemkas. Men om Andra Kammaren — hvilket dock ej är att förmoda — skulle antaga samma förslag som Friherre Hamilton framställt, skulle det blifva lag i hvad på Riksdagen ankomme, och jag betviflar att ordalagen ännu äro så väl afvägda att man i detta ögonblick bör bestämma sig för förslaget antagande. Derför synes mig bäst att paragrafen återremitteras i syfte att Lag-Utskottet måtte uppställa en redaktion af paragrafen i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Friherre Hamiltons förslag, som väsentligen stämmer öfverens med min reservation. Då redan en paragraf blifvit till Utskottet återremitterad, vållas icke derigenom något uppskof med frågans behandling. Jag får alltså yrka återremiss i den bestämda syftning, jag angifvit.

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

Herr von Möller: Det synes som skulle denna paragraf så fattats af de fleste talare, hvilka här uppträd, som om densammas antagande skulle leda till att några vattenverk hädanefter icke skulle komma att finnas. I 20 kap. 2 § Byggningsabalken af 1734 års lag heter det: »Ej må någon så bygga att annan ofvan eller nedan deraf men hafver. Gör det någon, böte tio daler, och rifve upp det så bygd är.» Hvad är det annat, som nu förekommer i detta lagförslag? Mig veterligen intet! Jag anser mig skyldig att uttala min åsigt, churu öfvertygad, att den icke kommer att segra, då 7 ledamöter af Lag-Utskottet från denna Kammare reserverat sig mot Utskottets förslag, och detta torde visa ställningen äfven inom Kammaren. Dessa reservanter önska ett tillägg till paragrafen, nemligen är det endast ouppodlad jord som kan genom uppdämning sättas under vatten eller deraf skadas och pröfvas skadan vara ringa mot den nytta, som af uppdämningen vinnes, må dock uppdämning ske mot ersättning med högsta skäligen belopp till den, som skadan lider, efter domstols bepröfvande». Derjemte föreslår Friherre Hamilton att full ersättning med hälften derutöfver skulle lemnas. Genom ett sådant tillägg vill man införa reciprocitet. Man vill tvinga jordegaren att mot sin vilja afstå jord för vattenverksegaren. Detta skall innebära ett tillägg till vår expropriationslag. En talare har nämnt om 112 vattenverk, som icke kunde genom godvillig öfverenskomelse komma i besittning af stränderna till en sjö, och han har dermed velat framhålla vigten af att ett sådant lagstadgande funnes, som berättigade till uppdämning mot jordegarens vilja. Den allra förste talaren i denna fråga yttrade just med anledning af denna paragraf: hvad vill »ringa skada» säga? Ja, huru skall man bestämma detta? Om t. ex. en strand är låg, men den motsatta hög och på denna senare byggnader äro uppförda; är då en öfversvämning af den låga stranden för den, som bor på den andra stranden, till »ringa skada» i förhållande till den fördel, som 112 qvarnar kunna medföra? Ja, sådant tages icke ens med i beräkningen; man tänker icke på det obehag och den sjuklighet, som kan för den motsatta strandegaren

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

blifva en följd af en sådan uppdämning, men hvar och en, som har någon erfarenhet i sådant hänseende, vet hvilket ofantligt skadligt inflytande en sank mark kan utöfva på de personers helsa, som bo dervid. För att tala ur egen erfarenhet må jag nämna, att i min hemtrakt lyckades jag att få en å sänkt; jag är sjelf qvarnegare och har nyckeln till den; och sedan detta arbete fullbordats, hafva alla frossor försvunnit från trakten. Det är dock en fördel att hafva ett friskt hem, men sådant har man ej tänkt på vid denna §. Man vill bereda vattenverksegare en fördel och säger, att om skadan är ringa eller endast ouppodlad jord sättes under vatten, må dämning få ske. Man skall således ega rätt att sätta ouppodlad jord under vatten, men i och med detsamma hindrar man vattnets aflopp från den ofvanliggande marken lika mycket som man höjer vattnets nivå. Skall sådan skada icke tagas i beräkning? Skall en ofvanför varande jordegare icke ega protestera mot anläggandet af en qvarn, om derigenom afloppet från hans mark försvåras? Jag tror icke, att det föreslagna tillägget är för vattenverksegaren så af behovet påkalladt; ty man kan väl i allmänhet åvägbringa godvillig öfverenskommelse och jordegarne äro icke svårare att komma till rätta med än fabrikssegare. Ett sådant tillägg skulle också helt och hållet strida mot 1734 års lag och är därför i min tanke origtigt. För min del kan jag ej annat är förena mig i Lag-Utskottets förslag och yrkar bifall dertill.

Herr Jöns Pehrsson: Lag-Utskottets ordförande tycktes vilja antyda, att den lag om dikning, som vi i fjor antogo, var särdeles obillig; men jag vill erinra att den i hufvudsak öfverensstämmer med 1824 års förordning. Jag vet icke huru stor praktisk ordföranden i Lag-Utskottet har i dessa saker; att hans vetenskap är stor, derom är ej något tvifvel, men det är icke detsamma, när man kommer ut och skall bygga ett vattenverk och jag tror och vet, att, om detta, som Lag-Utskottet föreslår, skulle blifva lag, finnas trakter, der man vissa tider på året icke skulle få mala ens så mycket säd, som för det nödvändigaste behof tarfväs. Der i trakten finnas visserligen stora strömmar, men det har inträffat, att man måste resa 8 mils väg för att anlita en ångqvarn. Jag instämmer därför i Herr Samzelii yrkande om återremiss.

Beträffande Herr von Möllers yttrande får jag säga, att sådan skada och olägenhet, som han talade om, nödvändigt måste tagas med i beräkning vid frågor af förevarande art. Jag tror också att meningen icke kan vara att tillämpa dämmningsrätten, så snart man derigenom hindrar brukandet af jord, som är odlingsbar; och man kunde måhända införa ett stadgande, att dämning ej finge ske, derest redan befintlig mark hindrades i sin odling.

Herr Gahn: Då Riksens Ständer för ungefär 20 år sedan begärde tillsättande af en komité för att bereda ärendet angående ny vattenrätt, tror jag icke att meningen var, att man blott skulle åstadkomma en kodifiering af hittills gällande stadganden, utan jag föreställer mig, att meningen i allmänhet då var, att stadgandena i gamla lagen

voro i vissa delar föräldrade och att en ny lag borde utarbetas med hänsyn till under tidernas lopp ändrade förhållanden, synnerligast i afseende på det lukrativa användandet af vattnet. Ur denna synpunkt tror jag, att detta lagförslag alldeles icke motsvarar de tankar och förhoppningar, man gjort sig om en blifvande ny lag. För min del finner jag förslaget så otillfredsställande, att jag ville yrka afslag å hela lagen. Hvad angår denna paragraf, har jag icke nog mycket deltagit i de principiella striderna om eganderätten, för att tilltro mig att i någon mån kunna inverka på mina motståndares öfvertygelse, men jag ber dock att få påpeka vissa förhållanden som torde böra tagas i betraktande, då man skall afgöra förevarande fråga. Om den svenska lagstiftningen i allmänhet ställt sig på den exklusiva grund, att den icke under några förhållanden medgifvit inkräkting på eganderätten, skulle jag finna deras ståndpunkt fullt berättigad, som äfven i denna fråga strängt hålla på eganderättens helgd; men då så icke är förhållandet, utan vi tvärtom vant oss vid att låta det allmännas rätt inskränka på den enskildes och det öfverordnade enskilda intresset på det underordnade, tror jag att vi stå på fullt nationel ståndpunkt, då vi yrka att äfven i detta fall ett mindre intresse skall vika för ett större. Ett frappant exempel härpå lemna laga skiftesstadgan, enligt hvilken en jordegare, som är fullt nöjd med den jord han fått genom äldre delning, kan tvingas att utbyta sin jordlott mot en annan och drifvas från sina hus blott för det att hans grannar måtte få större utrymme och få beqvämare att bruka sin jord. Detta är väl den våldsammaste inkräkting på eganderätten, som i vårt land blifvit lagstadgad. Om jag således antager, att detta icke är något nytt för den svenska lagstiftningen skulle jag tro, att man icke allt för mycket bör ömma för eganderätten i förhållande till ett så viktigt intresse som det, hvilket nu är i fråga. Tillgodogörandet af våra strömmars vattenkraft är för Sverige ett så viktigt intresse, att man äfven genom lagstiftningen bör se till att det icke får bero på enskild nyck eller vilja att förhindra det; hvilket skulle blifva följden, om denna paragraf oförändrad antoges. Man påstår visserligen att denna paragraf icke gör ändring i nuvarande förhållanden, men ett faktum är dock, att nu gällande lag med sina mera sväfvande uttryck än denna paragraf har så praktiserats, att, då endast mindre skada åstadkommits genom ett vattenverks anläggning, denna fått ske mot ersättning eller s. k. damröta, och det finnes åtskilliga domar, genom hvilka en vattenverksegare blifvit berättigad att göra uppdämning, då man funnit att det varit endast mindre värdefull mark, som derigenom blifvit satt under vatten. För min del skulle jag således anse, att vattenverksegare bör ega rätt att uppdämma vatten på annans jord, om sådant för verkets drift är nödvändigt, men naturligtvis mot full ersättning och enligt expropriationslagens princip derjemte hälften derutöfver. Jag har förut, då jag haft tillfälle att offentligen yttra mig härom, sagt, att det måhända vore klokast att icke utsträcka denna rätt längre än till den icke odlade jorden. Den odlade jorden, hvarpå människokraft är nedlagd, torde ur nationalekonomisk synpunkt få anses såsom något så värdefullt, att man icke bör utan

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

nödtvång få förstöra den. Men åtminstone bör man kunna fordra, att den icke odlade jorden, derpå icke några kostnader äro nedlagda, skall kunna uppoffras för det stora intresset af vattenkraftens tillgodogörande. En talare har åberopat ett exempel såsom talande för att genom uppdämning sanitära olägenheter kunna uppstå. Detta medgifver jag till fullo och räknar såsom en bland ofullkomligheterna i detta förslag att der icke talas något om hvad som i andra länders vattenlagar är beaktadt, nemligen just de sanitära förhållandena. Här talas intet om vattenpolis och de administrativa myndigheternas rätt att ingripa. Jag vet väl att man här i Sverige söker skilja noga på administrativ och civil lag, men i denna fråga tror jag att dessa så ofta sammanfalla att, om man vill hafva en fullständig vattenrätt, det är fåfängt att söka skilja skarpt mellan dessa båda fält för lagstiftningen. För att icke uppehålla Kammaren längre, då här är så mycket taladt förut, ber jag att få yrka afslag å denna punkt och jag hoppas att såsom en följd deraf hela lagen för denna gång skall falla.

Grefve Strömfelt: Då jag förra gången hade ordet, yttrade jag, att en fortsatt utveckling af industrien förhindrades genom antagandet af denna lag, sådan den nu är föreslagen, och jag syftade då på, bland andra, just denna paragraf. Den skall efter min öfvertygelse i sin mån betydligt försvåra anläggningen af industriella verk vid de större vattendragen och rent af omöjliggöra dylika vid de mindre. Att jordegarens intresse väl i någon mån, bör vika synes såväl Lagberedningen som Lag-Utskottet hafva ansett. Den förra yttrar: »Det hinder mot industriella anläggningar, hvilket förbudet att medelst uppdämning skada annans jord ovilkorligen medför, äfven om skadan är aldrig så obetydlig» etc. Deraf framgår tydligt att Lagberedningen erkänt att förbud mot uppdämning ovilkorligen medför hinder för industriella anläggningar. Lag-Utskottet säger vid behandlingen af § 4: »Ett förspillande af naturlig driftkraft, hvilket lagstiftningen icke bör mot det allmännas och de enskildas välförstådda intresse föranleda.» I denna paragraf synes dock vara meningen att lagstifta så, att ett förspillande af naturlig driftkraft kommer att ega rum. Hade det varit meningen att förderfva all industriel utveckling i denna riktning för framtiden, hade detta kunnat ske utan så många paragrafer. Efter min öfvertygelse komma denna och den 11 §:n att verka derpå dödande, och det må då icke väcka förvåning, om jag beder att få inlägga min protest mot dess antagande, till den kraft och verkan det kan hafva.

Lag-Utskottets ordförande talade om reciprocitet och yttrade, att han icke kunde fatta, att, när vattenverksegarne ansågo sig lida af obillighet från jordegarnes sida, man nu ville öka denna med en ny obillighet. Om jag fattade rätt, så föll sig hans yttrande så. Ja, det må så vara! Har den ene genom lagstiftningar i fjor fått lida af någon obillighet och denna i någon mån, såsom här är fallet, kan upphäfvast derigenom att den andre parten gent emot honom åtager sig en obillighet af samma slag, så hvarför icke? Det må då vara hans rätt, och det är ju derom vi tvista; men jag tror att man

skulle kunna stryka ut det der lilla o och då kvarstår billighet å ömse sidor. Hvad som ansågs billigt i fjor måste af samma lagstiftare anses billigt i år.

En talare har sagt, att enligt 1734 års lag hade man ungefär samma rätt i afseende på uppdamning som nu blifvit föreslagen i denna paragraf. Jag tror att, sedan 1734 års lag skrefs, har jordegarens intresse blifvit väsentligen tillgodosedt på vattenverksegarens bekostnad, senast genom dikningslagen af förlidet år. Det är väl då billigt att motsvarande rätt lemnas vattenverksegare eller den som vattenverk anlägga vill.

Det har vidare talats om godvillig öfverenskommelse i dylika frågor; jag tror att de fleste af Konungens Befallningshafvande skola kunna intyga, huru svårt det är att i vattenrättsfrågor kunna åvåbringa någon öfverenskommelse. Ordföranden i Lag-Utskottet yrkade bifall till paragrafen på principiella skäl; af principiella skäl får jag förena mig i Friherre Hamiltons yrkande.

Herr Asplund: Äfven jag har deltagit i den reservation, som åtskilliga af denna Kammares ledamöter i Utskottet afgifvit, och jag ber därför att få säga några ord i frågan, helst jag anser den vara af synnerlig vikt. Då det är så sent på aftonen, skall jag icke tillåta mig att allt för vidlyftigt ingå i frågan, utan endast fästa mig vid två omständigheter.

Af föregående talare, som stå på samma ståndpunkt som jag, är klart visadt, att redan vår nu gällande lag i många fall tillstodder ingrepp i eganderätten, så att ett ytterligare steg på samma väg icke bör förefalla afskräckande, då det, såsom här, är fråga om ett stort intresse. Dessutom vill jag påpeka, att den lagstiftning, hvarom vi snart gå att tala, nemligen om flottled, äfven inkräktar på eganderätten ganska väsentligt. Herrarne behagade der finna, att enligt förslaget skulle ny flottled kunna anläggas, der sådan förut icke funnits, om den finnes vara af synnerligt gagn för orten. Och hvad menar man med »synnerligt gagn»? Jo, efter hvad Lagberedningen själf uttalat, först och främst den fördel, orten kunde hemta af tillgång till ökad arbetsförtjenst, tillfälle till större afsättning af landmannaprodukter m. fl. indirekta förmåner eller i korthet hela den förkofran, ortens invånare i allmänhet kunna antagas vinna i ekonomiskt hänseende. Jag har hört anföras, till stöd för det ingrepp i eganderätten som man i antydda författningsförslag vill medgifva till förmån för flottled, att flottleden är att ställa i paritet med jernväg, en kommunikationsanstalt, derpå man kan föra flottgods; men jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att afsigten med de stadganden, vi gå att pröfva i fråga om rätt att anlägga ny flottled, i många fall icke är att göra flottleden till allmän farväg för flottande af gods, utan att det är *det gagn för orten*, som af denna flottled uppkommer, hvilket är det afgörande i frågan. Nu frågar jag, om icke i många, många fall, kanske långt flera, än då ny flottled kommer att inrättas, en ny stor industriel anläggning med användande af vattenkraft kan medföra fullt så stort gagn för orten i den mening, Lagberedningen själf antydt, som någonsin en liten flottled? Jag

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.*
(Forts.)

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

känner flottleder redan nu, som äro så obetydliga, att det gagn, orten deraf har, icke är mycket värdt att tala om. I många fall medföra de kanske mer skada än gagn. Men om så är förhållandet, att man för flottning anse sig kunna tillåta intrång i eganderätten, förstår jag icke, huru man med skäl kan motsätta sig ett likartadt intrång i eganderätten för ett så viktigt intresse som vattenkraftens tillgodogörande, der ofta nog icke blott ett enskildt, utan en hel ort och det allmännas intresse är i fråga.

Äfven en annan omständighet skall jag i korthet beröra. I 11 och 12 §§ af föreliggande förslag, hvilka motsvaras af 10—12 §§ i Kongl. Maj:ts förslag, föreslås att införa ett helt annat tillvägagående för att få rätt att anlägga vattenverk, än som hittills varit stadgadt. Det är känt, att hittills egt rum en slags förundersökning af domare och nämnd, men med den verkan, att den sakegare, som kan af det tillämnade vattenverket lida skada, men icke varit i tillfälle eller funnit nödigt att inställa sig och protestera, är beröfvad all talan angående detta verk, d. v. s. denna förundersökning tilläggas en så kallad præclusiv verkan. Det är alldeles klart, att ett så beskaffadt förfaringsätt är ytterst menligt för jordegaren, ty det låter sig icke alltid på förhand beräkna, huruvida skada genom en uppdämning kan tillskyndas en aflägsen jordegare. Derför har man ansett nödigt att ändra detta förfaringsätt så, att det icke kan hända, att en jordegare, som icke trott, att en tillämnad uppdämning skulle kunna göra honom någon skada, men sedermera af erfarenheten finner, att han verkligen af uppdämningen lider men, blir afskuren i sin rätt och för all framtid nödgad att tåla denna uppdämning. Man har derföre föreslagit ett helt annat tillvägagående. Någon förundersökning skulle icke behöfva ske, men deremot, om den, som vill anlägga vattenverk, vill försäkra sig, att icke någon sedermera kan komma och påyrka verkets rifning, skulle han hafva rätt att stämma dem, som kunna anses blifva lidande af uppdämning. Han skall stämma dessa personligen och endast om dem uttalar sig domstolen. I fall sedermera en jordegare finner, att han ändock är lidande af vattenverket, kan denne stämma vattenverkets egare och yrka utrifning eller ändring af verket. Om vi nu, såsom jag tror, i jordegarens intresse få gå in på en sådan förändring, synes det vara ganska billigt att vi också tillåta den, som vill anlägga vattenverk, att få göra det, äfven om det skulle förut eller efteråt visa sig att någon ringa skada derigenom tillfogades en liten obetydlig, mindre värd jordlapp. Riskerar han att få rifva ett stort vattenverk derför, att en jordegare efter flera år kan komma och visa, att en del af hans jord lider skada deraf och på sådan grund påyrka verkets rifning eller ändring, fordrar också rättvisan, att den förre eger rätt att tillbakavisa ett sådant yrkande, när skadan är så obetydlig, att den icke bort utgöra hinder för verkets anläggning och således icke heller för dess drifvande. Vi få tänka på, att en sådan rätt kan i någon mån motverka den icke obetydliga risk, som hädanefter den, som vill anlägga vattenverk, underkastar sig genom den föreslagna förändrade processen.

Många skäl kunde vidare anföras i denna fråga, men jag vill ej

upptaga tiden. Jag tror, att hvar och en kunnat stadga sitt om-döme om billigheten af den förändring, som reservanterne ifrågasatt och som vunnit ett uttryck i Friherre Hamiltons förslag. Men lika med föregående talare anser jag det icke fullt lämpligt att antaga förslaget så att säga på rak arm. Jag har granskat det och funnit dess redaktion icke fullt tillfredsställande och får därför förena mig med dem, som yrkat återremiss.

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

Grefve Mörner, Oscar: Det vore dock besynnerligt, om icke en önskan, ett behof af förändring i gällande lagstiftning om vatten-rätten skulle förefinnas. Det var redan 1863 som Rikens Ständer — man får väl antaga att de visste hvad de gjorde och icke handlade utan betänkande — till Kongl. Maj:t uttalade sin önskan om en revision af vattenrätten. Sedermera hafva två komitéer afgifvit förslag till förändrad lagstiftning i ämnet och slutligen har sådant förslag nu blifvit utarbetadt af Lagberedningen. Jag hemställer då: hvad är vår pligt med afseende på detta förslag? Kan det vara att så att säga hastigt affärda och afslå det? Jag skulle föreställa mig att så icke kan vara, ty då en allmänt uttryckt önskan från nationen föreligger om en förändrad lagstiftning, är det väl deras pligt, hvilka af nationens förtroende hafva sig uppdraget att deltaga i lagstiftningsarbetet, att till det yttersta anstränga sina krafter och sin tankeförmåga för att åstadkomma ett resultat och icke förkasta förslaget förr än det visat sig att det omöjligen kan tillfredsställa berättigade anspråk. Denna ingress visar klart att jag för min del icke kan önska ett afslag, åtminstone icke förr än förslaget blifvit noggran-nare pröfvadt, kraftigare anmärkningar gjorda deremot och mera klart ådagalagdt att det brister i de delar, som man har rätt att fordra att en lag skall innehålla. Jag skall icke gifva mig in på många delar, som icke höra hit och icke nu äro föremål för öfverläggning. Jag skall till och med afhålla mig från att ingå i granskning af hvad den siste talaren yttrade i fråga om den i 11 § föreslagna nya processen och endast hålla mig till den föredragna paragrafen och söka gifva skäl för hvad jag önskar och tror kunna deri göras.

Eganderätten är onekligen samhällets grundval. Man må säga hvad man vill, så finnes ingenting, som berättigar samhället att bryta den; ingen nytta, intet intresse eller behof berättigar dertill, ty ställer jag eganderätten på godtyckets grund, hvilket alltid blir fallet, om jag säger att den kan jemka åt sig, då sådant behöfves, då har jag brutit med den första grundsatsen för samhällets bestånd. Men denna grundsats är icke heller bruten genom expropriationslagen och de i sammanhang dermed gifna stadganden, ty man tager icke från någon hans egendom utan att lemna full ersättning. Expropriation innebär icke afhändande af egendom, utan allenast utbyte af egendom mot annan sådan, och detta är något helt annat än ett våldförande af eganderätten, ett godtyckligt tagande, och sker endast då samhällets behof kräfver ett sådant utbyte af ett förmögenhetsobjekt mot ett annat. Emellertid medgifver jag, att man måste gå till väga med den yttersta försigtighet. Om i gällande lag finnas stadganden, vid hvilka samhället blifvit invandt, sådana medgifvanden,

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.*
(Forts.)

som i sekel varit gällande och således ingått i folkmedvetandet och dermed ega en rättsgrund, då måste det vara riktigt att söka bibehålla dessa grunder och icke afstå från dem, åtminstone icke utan bifall af dem, hvilkas rätt derigenom kunde blifva kränkt. Gällande lag innehåller i Byggningabalken, att damlucka skall hållas öppen efter den 10 Maj, då vattnet kan åker eller äng skada. Således, om icke andra hinder finnas, eger man nu rätt att icke före den tiden öppna damluckan, äfven om man derigenom skadar åker eller äng. Hvad föreslås nu här? Jo, ett alldeles ovilkorligt stadgande att vattenverk skall vara försedt med lucka, der hinder i vattnets lopp kan lända till men för annan. Detta är således en uppoffring af vattenverksegarens nuvarande rätt att icke behöfva öppna damlucka annat än då vattnet kan åker eller äng skada. Jag vill då fråga: finnes behof af en sådan uppoffring? Hafva vi i afseende på detta stadgande hört någon allmän klagan? Jag åtminstone har icke gjort det. Då jag själf lidit af uppdämning, som andra lagenligt verkställt, har jag funnit mig deri och ansett det rättvist likaväl som då jag dämt upp för andra. Det lider väl icke tvifvel att, om man skall förfara så att dämning förbjudes äfven då den träffar en sandås, ett berg eller en skogstrakt, det blir nästan omöjligt att anlägga vattenverk och stundom kanske svårt att bibehålla redan anlagda, och den skada, som genom detta skulle uppstå, kan väl ej jemföras med den nytta, man genom det nya förfaringssättet skulle vinna. Man har talat om godvillig öfverenskommelse. Ja, men egennyttan jäser ofta upp allt för mycket och skall den skrifva vilkor, blir det icke sju för tu, utan kanhända femtio för tu. Expropriation är orimligt att tala om, ty om ett vattendrag är flera mil långt, huru skall då en vattenverksegare kunna lösa till sig all den jord, som kan komma att lida? Hvar och en, som har någon erfarenhet, måste inse, att man vid denna tanke icke kan dröja en fjerdedels minut. Af hvad jag yttrat synes, att jag ej kan biträda Utskottets förslag i 6 §:n. Också har jag förenat mig i Herr Lothigii reservation. Denna har nu blifvit skjuten å sido af Friherre Hamiltons förslag, hvilket går längre än jag för min del vill göra; ty jag vill icke att i den nya lagen rätten att döma skall utsträckas något utöfver nu gällande lag, utan bibehållas sådan den är. I Friherre Hamiltons förslag talas icke om *ouppodlad* jord, och det är just deri jag anser faran ligga. I Herr Lothigii förslag heter det deremot: »är det endast ouppodlad jord» etc. Jag medgifver att äfven detta är som det kan, då det icke helt och hållet stämmer öfverens med det gamla stadgandet; ty *äng* kan äfven vara *ouppodlad jord*. Derfor skulle jag vilja föreslå: »är det endast utmark» etc., ty derigenom vore åtminstone det vunnet, att de gamla verken bibehölles vid den rätt, de hafva, och att nya sådana kunde anläggas på samma vilkor som nu.

Någre talare hafva yrkat återremis, men hvarför jag icke önskar en sådan är att, om i Andra Kamnaren ett bestämdt beslut fattas, följden af återremis ej blir annan än en hemställa om beslutsfattande; hvaremot, om båda Kamrarne fatta bestämda beslut, en sammanjemkning kan ske. Hvad beträffar det som sades om det föreslagna förändrade processuella förfarandet, ber jag Herrarne icke der-

vid fästa den ringaste vigt, ty det betyder för den nu föreliggande frågan alldeles ingenting.

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

Herr Statsrådet Almqvist: Huru svårt det är att lagstifta i den föreliggande stora och grannliga frågan, visar sig bäst vid jemförelse af de olika yrkanden, som i afseende derå blifvit här framställda. Så har en talare förklaradt sig anse, att genom förslaget antagande eganderätten skulle blifva tillintetgjord, under det en annan talare förmenat att vattenverkens och industriens intressen blifvit i förslaget alldeles förbisedda. Denne senare talare har funnit de flesta anhängarne eller nästan alla, som efter honom här yttrat sig i frågan.

Med anledning af dessa uttalanden vill jag — ehuru det redan är sagdt — först fästa uppmärksamheten på, att stadgandet i förvarande 6 § icke innefattar något nytt, utan hufvudsakligen öfverensstämmer med innehållet i 1734 års lag, och att det således bör anses redan hafva ingått i det allmänna rättsmedvetandet. Säsom skäl för den expropriationsrätt, som påyrkas af reservanterna, har blifvit anfördt, att genom den förliden är antagna så kallade dikeslagen en sådan rätt blifvit medgifven jordegarna gent emot vattenverksegarne. Att stadgandet om denna jordegares rätt att lösa vattenverk infördes i nämnda lag har emellertid sin historiska förklaringsgrund i den redan förut genom 1824 års förordning medgifna liknande expropriationsrätten. Orsaken till dennas tillkomst bör måhända sökas deri, att man funnit, det vattenverk med vidsträckt uppdämningsrätt tillkommit kanske på mindre lagliga grunder, och att man äfven af denna orsak ansett det vara nödvändigt eller skäligt att medgifva jordbruket ifrågavarande rätt. Då emellertid nämnda stadgande bestått i närmare 60 år, var det förklarligt att i den förliden är antagna lagen samma stadgande bibehölls.

Omöjligt är att förneka att en likhet eger rum mellan den rättighet uti ifrågavarande hänseende, som sålunda medgifvits jordegarna, och den, som för vattenverksegarne räknas nu påyrkas. Fråga är likväl, huruvida det kan vara skäl att vidare utsträcka det slag af expropriationsrätt, som genom 1824 års förordning först infördes och genom förra årets dikningslag bekräftades. För expropriationsrätten eller rättigheten att mot egarens vilja tillösa sig hans jord eller annan fastighet ligger den förutsättning till grund att jorden eller lägenheten tarivas för ett allmänt behof. Men om ett allmänt behof i egentlig mening är icke här fråga, utan allenast om en enskilds rätt mot en annan enskild. Man står således vid afgörandet af denna fråga inför alternativet att afbryta eller att fortgå på en bana, der man för ordnandet af enskildes inbördes intressen godkänner såsom regel, att den ene kan mot ersättningsskyldighet tillägna sig den andres egendom emot hans bestridande.

Herr Samzelius: Jag skulle icke hafva vågat ytterligare besvåra Kammaren, om icke min uppmärksamhet blifvit fästad derpå, att det icke torde vara med grundlagen strängt öfverensstämmande att besluta återremiss i ett visst angifvet syfte; ty Riksdagsordningen medgifver egentligen icke återremiss annat än för vidare utredning,

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

och derom är icke nu fråga. Jag står då i valet emellan att begära enkel återremiss och yrka bifall till Friherre Hamiltons förslag. Det är mycket riktigt anmärkt att, i händelse Andra Kammaren godkänner förevarande paragraf, vi med enkel återremiss icke vinna annat än att vi från Utskottet erhålla en hemställan om att fatta vårt beslut. Antaga vi deremot Friherre Hamiltons förslag — hvilket jag för min del hyser vissa farhågor för att göra så här på stående fot — riskera vi, att Riksdagen beslutar ett lagstadgande, som sedermera kanske befinnes mindre tillfredsställande. Med återremiss kan man åtminstone vinna så mycket, att man, då frågan nästa gång förekommer, hunnit väl öfvertänka den ifrågasatta redigeringen af paragrafen; och tror jag därför, att de, som i likhet med mig önska få denna paragraf förändrad, må förena sig med dem, som yrka enkel återremiss. I händelse detta yrkande bifalles, blir det visserligen framdeles tillfälle att vidare tala i frågan; men jag kan dock icke nu lemna alldeles obesvaradt, hvad Herr Statsrådet och Chefen för Justitiedepartementet nyss yttrade. Den högtärade talaren sade, så vidt jag rätt uppfattade honom, att i den förra året antagna dikningslagen upptagits ett sedan 1824 gällande stadgande till förmån för jordegare, hvarigenom åsyftades att de skulle få utrifne några olagligen byggda vattenverk. För min del håller jag före att meningen icke alldeles är sådan, utan att med 1824 års förordning egentligen åsyftades, att jordegarne skulle erhålla en förut saknad rätt gent emot vattenverksegarne till fromma för jordbruket, men är det icke nu på tiden att vi få en lag, hvarigenom äfven vattenverksegarne, der vattenverksindustrien har öfvervägande intresse, kunna komma till rätt att ega bestånd gent emot jordegarne? Jag tror att reciprociteten fordrar det. För öfrigt kan jag icke förmoda anledningen till 1824 års förordning hafva varit, att man velat möjliggöra utrifning af några orättmätigt anlagda vattenverk. Det hade kunnat ske genom process; ty icke behöfver man nya lagar för att få rifva olagligt byggda vattenverk. Men man hade funnit att jordbruket icke kunde gå framåt, utan att vattenverksegarne rätt fick gifva vika; och om vattenverksindustrien skall kunna gå framåt, måste jordbruket under enahanda förhållanden underkastas detsamma, d. v. s. båda näringarne blifva likställda.

Jag anser mig icke vara målsman hvarken för det ena eller andra intresset. Alla lofliga intressen äro efter min tanke strängt förenade och den ser förhållandena skeft som tror, att den ena industrien går framåt genom att motarbeta den andra. Vattenverksegarne behöfva jordegarne, desse i sin ordning vattenverksegarne och alla behöfva vi hvarandra. Från denna synpunkt sedt är hvad här blifvit föreslaget både rätt och billigt. Jag anhåller om enkel återremiss.

Herr Lagerstråle: Jag ber att blott få yttra några ord. Man har här i dag ofta åberopat vattenverksegarne intressen och på samma gång hänfört sig till den rätt, som blifvit mot dem legaliserad genom den förlidit år utfärdade dikningslagen. Herr Statsrådet Almqvist har redan fäst uppmärksamheten på, att lagstift-

ningen i detta hänseende icke är ny, utan ett upptagande af det gamla; men det torde äfven vara skäl påpeka, att den rätt, som i 1824 års förordning blifvit jordegarnne tillagd, icke sträcker sig till vattenverk, anlagda till bedrifvande af större bruk och bergverk samt större fabriksinrättningar. Den rätt, som nu framhålles, skulle grunda sig på ett förment anspråk från de större vattenverkens sida, men dessa lida icke något af den rätt, som blifvit jordegarnne tillerkänd år 1824 och förra året åt dem endast bibehållits.

*Förordnings-
förslag om
jordegarnes rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

I afseende å Herr Asplunds jemförelse mellan de intressen, hvarom här är fråga, och dem, som beröras af flottningarne, vill jag blott anmärka, att den *enskilda* flottleden icke fått någon så beskaffad rätt, som här är föreslagen, utan endast den *allmänna*. I Nya Lagberedningens ursprungliga förslag fans föreskrifvet, huru den *enskilda* flottleden skulle kunna berättigas att fogas in under samma bestämmelser som den *allmänna*, men det nu förevarande lagförslaget afser endast den *allmänna* flottleden. Just dess egenkap af att vara allmän skiljer den från industriella inrättningar och gör att man för åstadkommandet af flottleder kan medgifva både en uppdämnings- och en expropriationsrätt, som man icke beviljar de industriella anläggningarne.

Herr Nyström: Då denna fråga är en bland de viktigaste vid denna riksdag och då den i kanske jemförelsevis hög grad berör de trakter, hvilka jag representerar, vill jag blott gifva tillkänna min ståndpunkt i densamma. Det är klart att för den, som vill hafva den nya lagen med bibehållande af den gamla lagens stadgande rörande den i nu föredragna paragraf afhandlade frågan, icke finnes annan utväg än att antaga det förslag Lag-Utskottet framställt; men då jag särskildt bestämt känner, att gamla lagen i fråga om det men, som tillskyndas jordegare genom vattenverks anläggning aldrig strängt tillämpats inom Norrland, och då jag vet, att jordbrukarne haft nästan lika stort intresse i anläggningen af vattenverk derstädes som den, hvilken varit ganska stor delegare i företaget, och det därför, att jordbruket tillskyndats stor fördel af sådana anläggningar, i synnerhet qvarnar och dylika verk, som varit för jordbruket omistliga, så anser jag mig böra uttala den önskan, att man må bjuda till att få denna paragraf så förändrad, att den ej för framtiden må stå såsom ett hinder för snart sagdt alla vattenverksanläggningar. Det är visst sant att det gått an att anlägga vattenverk äfven under de därför hinderliga bestämmelser, som innefattas i den gamla lagen; men detta har kommit sig deraf, att marken, åtminstone utmarken, då var af föga värde, och ingen deruppe har satt i fråga ens att man ej skulle få uppdämma på ett skogsskifte eller en obetydlig strandremsa, då egaren visste att han skulle få ersättning, om skada skedde. Så kan det väl äfven gå framdeles, att en jordegare får skada af en vattenverksanläggning, och då må han få ersättning därför; men att ställa så för framtiden att, om en enda jordegare lider det ringaste intrång för ett eller par tunnland jord, han därför skall kunna hindra en nyttig vattenverksanläggning, synes mig vara

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

nästan alldeles för mycket svårt, och jag önskar således, att om möjligt en återremiss kunde ske i det syfte Friherre Hamilton framställt.

Herr Wallenius: Från ett visst håll har man sökt förringa den betydelse, som vattenkraften har inom vårt land. Man har sagt, att det endast skulle vara helt och hållet enskilda intressen, som förut varit förtrampade och som väl äfven hädanefter faktiskt skulle blifva det. Men vi stifta ju en lag för att få den att passa för de förhållanden, som nu äro, och icke för sådana, som funnos förut, men numera upphört. Förr i tiden, innan vi hade så mycket kommunikationer inom vårt land, var vattenkraften ej af samma betydelse som nu. Då var det lätt förklarligt, att dess målsmän på den tid, då jordbrukarne tillvällade sig expropriationsrätt, icke kunde äfven å sin sida göra den rätten gällande. Men jag hemställer till dessa lagtolkare, som äro vårdare af landets högsta intressen, huruvida det är rätt att låta den ene medborgaren lefva på den andres bekostnad. Det är naturligt, att expropriationsrätten icke kan komma i fråga att användas mot jord af någon större betydelse, ty ingen vågar sig på att tillvälla sig annans egendom på sådant sätt; utan den tvångsrätten kan blott komma att tillämpas, när fråga är om mark, af ringare värde, så att i det fallet behöfver man ej hysa några farhågor. Jag vill blott inlägga en liflig protest mot det påståendet, att därför att den rätt, som tillerkänts jordegarne är *gammal*, den just därför skulle vunnit laga kraft gent emot vattenverksegarne, och att dessa därför icke skulle få njuta sin rätt till godo, när fråga är om att stifta en lag, som öfverensstämmer med rättvisa och billighet. Jag yrkar bifall till Friherre Hamiltons förslag.

Herr Jöns Pehrsson: Jag vill blott nämna ett par ord för att ändra mitt förra yrkande, då jag var med om återremiss. Jag tror nu det vore klokast och bäst att bifalla Friherre Hamiltons förslag. Jag tror icke deraf kan uppstå något hinder vid paragrafens slutliga handläggning, i fall Andra Kammaren skulle fatta ett annat beslut, ty Lag-Utskottet eger ju för sådan händelse söka sammanjemka de olika meningarna. Jag tror, att åtminstone de, som vilja hafva denna paragraf ändrad, nu böra rösta för bifall till Friherre Hamiltons förslag.

Herr Asplund: I anledning af den anmärkning, som Lag-Utskottets ärade Ordförande gjorde mot min jämförelse mellan flottningensintresset och vattenverksintresset, ber jag att få säga några ord. Han menade, att man blott kunde jämföra de enskilda flottlederna med detta intresse och göra dem likställda. När man läser § 3 i den föreslagna flottningsslagen och Lagberedningens motiv dertill, finner man emellertid, att en flottled, således ej en enskild, utan allmän sådan, skulle få inrättas, äfven om blott en enda person vore egare till skogen omkring vattendraget, men allenast på den grund att det kunde medföra väsentligt gagn för orten eller eljest lända till nytta för det allmänna. Är icke det alldeles samma för-

hållande, som när i en ort en stor industriell anläggning uppstår, som kan vara af gagn för den orten? Mig synes det vara samma sak. I det förra fallet är flottleden icke allmän i den bemärkelse, att alla kunna framföra sitt virke i den, ty det kan blott en enda; men i motiven står alldes tydligt, att äfven i det fallet flottled får inrättas, så snart den industrien kan blifva gagnelig för orten, nemligen på det sätt att den skaffar förtjenst åt den kringliggande bygden. Följaktligen anser jag fortfarande full likställighet böra åvägbringas mellan ifrågavarande båda intressen. Vill man i det ena fallet, för flottleds inrättande, tillåta inskränkingar i jordegarens rätt, äfven om blott en enda persons virke kan i flottleden framföras, torde man ock böra tillåta så beskaffade inskränkingar i eganderätten till förmån för en industri, som har lika stor vigt för det allmänna som flottningsindustrien.

*Förordnings-
förslag om
jordegares rätt
öfver vattnet å
hans grund.
(Forts.)*

Herr Carleson: Jag skall blott erinra, att ifrågavarande paragraf icke innehåller någon undantagsbestämmelse i afseende på bygandet af vattenverk, utan innefattar den allmängiltiga rättsgrundsatsen, att ingen må begagna sin egendom så, att annan derigenom lider förfång.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Talmannen, att under densamma hade afgifvits följande yrkanden: 1:o att den ifrågavarande paragrafen skulle bifallas; 2:o af Friherre *Hamilton*, att paragrafen måtte antagas med ett tillägg af följande lydelse: »Är jord, som kan genom uppdämning sättas under vatten eller deraf skadas, af den beskaffenhet, att den genom uppdämningen derå skeende skada prövas vara ringa mot den nytta, som af uppdämningen vinnes, må dock uppdämning kunna ske mot ersättning motsvarande fulla värdet och hälften derutöfver»; 3:o af Grefve *Mörner, Oscar*, att Kammaren skulle bifalla paragrafen med ett så lydande tillägg: »Är det endast utmark, som kan genom uppdämning sättas under vatten eller deraf skadas, och prövas skadan vara ringa mot den nytta, som af uppdämningen vinnes, må dock uppdämning ske mot ersättning med högsta skäligen belopp till den, som skadan lider, efter domstols beprövande»; 4:o att paragrafen måtte återförvisas; samt 5:o att densamma skulle afslås.

Härefter gjordes propositioner på alla dessa yrkanden, och förklarade Herr Talmannen, efter att hafva förnyat propositionen på bifall till paragrafen, denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad. Flere ledamöter begärde votering.

Herr Talmannen hemställde i anledning häraf, att kontrapositionen vid den begärda voteringen skulle upptaga paragrafens återförvisning; och då dertill svarades många ja, blandade med nej, förklarade Herr Talmannen sig hafva funnit ja öfvervägande.

Som votering om kontrapositionens innehåll äskades, föreslog Herr Talmannen, att vid denna votering kontrapositionen skulle innehålla bifall till paragrafen med det af Friherre *Hamilton* föreslagna tillägg, hvartill svarades ja.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att, vid blifvande votering om bifall till 6 § i Lag-Utskottets uti utlåtandet N:o 12 afgifna första förordningsförslag, kontrapositionen skall innehålla återremiss af paragrafen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages såsom kontraposition vid voteringen bifall till paragrafen med det af Friherre Hamilton föreslagna tillägg.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 72.

Nej — 10.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition för hufvudvoteringen:

Den, som bifaller 6 § i Lag-Utskottets förslag till förordning om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, återförvisas paragrafen.

Vid denna omröstnings utgång befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 9.

Nej — 73.

Den vidare föredragningen af utlåtandet uppsköts härefter till nästa sammanträde.

Föredrogos och hänvisades till Stats-Utskottet de vid sammanträdet början aflemnade Kongl. propositionerna.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades Herr *Carlheim Gylensköld* under tre veckor och Herr *Mallmin* under fjorton dagar från den 8 i denna månad.

Kammaren åtskildes kl. 11 e. m.

In fidem
O. Brakel.